

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Povídky Roalda Dahla: Mezi dětským a dospělým čtenářem

Vypracovala: Sanida Čekić
Vedoucí práce: Mgr. Jana Skálová, Ph. D.

České Budějovice 2014

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 27. června 2014

.....

Sanida Čekić

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Janě Skálové, Ph.D. za její cenné rady a odborné vedení během celé bakalářské práce.

ANOTACE

Tato bakalářské práce se zabývá analýzou a porovnáním vybraných povídek pro děti od britského spisovatele Roalda Dahla. Úvodní část je věnována autoru samému, jeho životopisu a tvorbě. V další části se budu zabývat interpretací a analýzou jednotlivých povídek a následně jejich komparací.

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the analysis and the comparison of the selected short stories for children which were written by Roald Dahl. The first part is devoted to the author, his biography and his works. The next part of my thesis deals with the interpretation and the analysis of a particular short story and afterwards with its comparison.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Roald Dahl: Jeden z nejčtenějších dětských autorů	7
2.1 Život Roalda Dahla	7
2.2 Kluk: Příběhy z dětství.....	9
2.3 Začátek kariéry spisovatele	11
2.4 Tvorba pro dospělé.....	12
2.5 Tvorba pro děti.....	13
3. Analýza příběhů pro děti.....	19
3.1 Jakub a obří broskev.....	20
3.1.1 Broskev – sídlo velehmyzu	20
3.1.2 Jazyková stránka díla	21
3.1.3 Tematická stránka díla	23
3.1.4 Kompoziční stránka díla	28
3.2 Matylida	29
3.2.1 Zázračné dítě	29
3.2.2 Jazyková stránka díla	31
3.2.3 Tematická stránka díla	33
3.2.4 Kompoziční stránka díla	37
3.3 Karlík a továrna na čokoládu	38
3.3.1 Karlík v čokoládovně	38
3.3.2 Jazyková stránka díla	40
3.3.3 Tematická stránka díla	41
3.3.4 Kompoziční stránka díla	46
4. Závěrečné porovnání.....	47
5. Seznam použité literatury.....	49

1. Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám analýzou a porovnáním tří knih pro děti od britského spisovatele Roalda Dahla. Mezi vybrané tituly patří *Jakub a obří broskev*, *Matylda* a *Karlík a továrna na čokoládu*, které budu analyzovat z jazykového, tematického a kompozičního hlediska. Vybrané povídky pojednávají o dětech ve věku okolo deseti let, které nad ostatními vynikají svou bystrostí nebo nadáním. Dalším společným prvkem těchto knih je setkání hlavních hrdinů s nadpřirozenými jevy a zázraky. Také se snaží vypořádat s dospělými, kteří je utiskují, omezují a týrají.

Roald Dahl psal také literaturu pro dospělé, nicméně zvolila jsem jeho tvorbu pro děti, jelikož mě zaujal vkreativní a vtipný styl psaní, užití expresivních slov, zajímavých adjektiv při popisu, v charakteristice a jménech postav. V neposlední řadě se mi líbí, že staví svět dětí a svět dospělých do protikladu. Snaží se nahlížet na svět z dětského pohledu a ve svých dílech poukazuje na to, že ne všichni dospělí mají správný přístup k dětem a jejich výchově. Právě proto většinu hlavních postav jeho knih tvoří děti, které se s takovými dospělými musejí vypořádat. Roald Dahl si pamatoval, jaké to je žít v dětském světě a na to také při svém psaní myslel. Zastával názor, že pokud bychom chtěli vidět svět dětí z dětského pohledu, musíme dolů na ruce a kolena a dívat se nahoru na dospělé, kteří se nad námi tyčí a říkají, co máme dělat.

Ve své práci vycházím z života autora a jeho literární tvorby pro děti i pro dospělé. Dále se zabývám charakteristikou a rozbohem jednotlivých knih s ukázkami pro lepší přiblížení textu.

Na závěr knihy porovnávám a vyhledávám jejich společné znaky a témata typická pro tohoto autora. Porovnání neboli komparace spočívá ve srovnání vlastností tří knih z jazykového a tematického hlediska, neboť „*komparatistika je vědecká metoda srovnávací uplatňována zvláště lingvistice a v literární historii, zabývající se srovnáním děl, škol, směrů, vzájemných vztahů a souvislostí.*“¹

¹ Komparativní analýza. In: *Ptejte se knihovny.cz* [online]. 2. 10. 2012 [cit. 25. 6. 2014]. Dostupné z: <http://www.ptejteseknihovny.cz/uloziste/aba001/2012/komparativni-analyza>

2. Roald Dahl: Jeden z nejčtenějších dětských autorů

2.1 Život Roalda Dahla

Roald Dahl se narodil v roce 1916 ve městě Cardiff ve Walesu, Haraldovi Dahlovi a Sofii Magdaleně Dahlové, kteří byli norského původu a s nimiž také norský doma mluvil. Byl to britský romanopisec, povídkář a scénárista.

V roce 1920, když mu byly čtyři roky, zemřela jeho sedmiletá sestra Astri na apendicitidu a asi o měsíc později zemřel ve věku 57 let na zápal plic i jeho otec. Bylo to těžké období, ale jeho matka se i přesto rozhodla nevracet se do Norska za svými příbuznými a zůstat ve Walesu, protože její manžel si přál, aby děti studovaly na anglických školách. Sám Roald nejdříve navštěvoval Cathedral School v Llandaffu, poté studoval na několika internátních školách v Anglii.

Během let, kdy navštěvoval Ripton School, posílala čokoládová společnost Cadbury příležitostně do této školy krabice s novými čokoládami za účelem jejich testování. Roald zřejmě snil o vytvoření nové čokolády, za kterou by ho pochválil sám pan Cadbury, což ho později inspirovalo k napsání své třetí dětské knihy *Karlík a továrna na čokoládu*². Roald Dahl byl velmi dobrým sportovcem, hrál za školní fotbalový tým, a také se zajímal o fotografování.

V dětství si Roald Dahl užíval letní prázdniny v Norsku, rodné zemi jeho rodičů. Tato část jeho života byla námětem jeho první autobiografie *Kluk: Příběhy z dětství*³, vydané roku 1984.

Na začátku druhé světové války vstoupil do RAF⁴. V roce 1940 utrpěl v Lybii při havárii letounu frakturu lebky a dočasně oslepl. Později se účastnil ještě dalších vojenských akcí, ale začaly se mu objevovat časté bolesti hlavy, které ukončily jeho vojenskou kariéru a přinutily ho vrátit se zpět do Británie. Havárii později popsal ve svém druhém autobiografickém díle *Sólový let*⁵, které vyšlo v roce 1986 jako pokračování jeho první autobiografie.

V roce 1953 se v New Yorku oženil s herečkou Patricií Nealovou. Během třicetiletého manželství spolu vychovali pět dětí. Nejstarší dcera Olivie zemřela v sedmi

² Orig. *Charlie and the Chocolate Factory*

³ Orig. *Boy: Tales of Childhood*

⁴ Royal Air Force – Britské královské letectvo

⁵ Orig. *Going solo*

letech a věnoval jí knihu *Obr Dobr*⁶. Dále spolu měli dcery Tessu, Ophelii a Lucy a syna Thea. Po rozvodu s manželkou Patricí roku 1983 se oženil s o 22 let mladší Felicity d'Abreu Crosland.

Za jeho život mu byla celkem třikrát udělena cena Edgara Allana Poea⁷ v letech 1954, 1959 a 1980. Roku 1983 dostal významnou Whitbreadovu cenu⁸ za knihu *Čarodejnice*⁹.

Roald Dahl zemřel roku 1990 ve věku 74 let v Great Missendenu, Buckinghamshire, ve svém domě. Příčinou smrti byl Myelodysplastický syndrom, krevní onemocnění charakterizované poruchami vývoje a vyzrávání krevních buněk. Vyústěním bývá obvykle anemie neboli chudokrevnost. Byl pochován na hřbitově farního kostela svatého Petra a Pavla a na jeho počest byla otevřena *Dětská galerie Roalda Dahla*¹⁰ v *Muzeu Buckinghamshirského hrabství*¹¹ v blízkém Aylesbury.

V jeho oddanosti k charitě v oblastech neurologie, hematologie a gramotnosti po jeho smrti pokračovala skrze *Nadaci Roalda Dahla*¹² jeho manželka. V červnu 2005 bylo v Missendenu, vesnici, kde Roald žil a psal, otevřeno *Muzeum Roalda Dahla a Povídkové centrum*¹³, aby byla zájemcům, čtenářům a okolí představena jeho tvorba.

⁶ Orig. *Big Friendly Giant*

⁷ Cena je udělována v kategoriích detektivka, literatura faktu, televize, film a divadlo realizované a vydané v minulém roce a je předávána sdružením *Autoři detektivek Ameriky*, založeného roku 1945 v New Yorku.

⁸ Jedná se o jednu z nejprestižnějších britských literárních ocenění, které vzniklo v roce 1971.

⁹ Orig. *The Witches*

¹⁰ Roald Dahl Children's Gallery

¹¹ Buckinghamshire County Museum

¹² Roald Dahl Foundation

¹³ Roald Dahl Museum and Story Centre

2.2 Kluk: Příběhy z dětství

Jak jsem již výše zmínila, v roce 1984 vyšla první vlastní autobiografie Roalda Dahla *Kluk: Příběhy z dětství*¹⁴. Roald Dahl ovšem již v samém úvodu knihy vyvrací fakt, že by se o autobiografii jednalo.

„Vlastní životopis je kniha, kterou člověk napíše o svém životě a obvykle ji naplní nudnými podrobnostmi.

Tato kniha však není žádná autobiografie. Nikdy bych totiž nedokázal napsat svou vlastní historii. Na druhé straně o všem, v době, kdy jsem byla školákem a i poté, jsem zažil spoustu příhod, které jsem nikdy nezapomněl.

Žádná z nich není nijak zvlášť důležitá, ale všechny na mne udělaly tak silný dojem, že se mi nikdy nepodařilo vypudit je z mysli. Všechny zůstaly i po uplynutí padesáti a někdy i šedesáti let pevně vtisknuty v mé paměti.

Nemusel jsem po nich příliš dlouho pátrat. Bylo jen zapotřebí stáhnout je s paměti jako škraloup a dát je na papír.

Některé jsou legrační, některé zase bolestné, jiné nepříjemné. Právě proto jsem si je nejspíš pamatoval tak živě. Pravdivé jsou všechny.

R. D. ¹⁵

Knihy je členěna do čtyř kapitol, které se dělí na podkapitoly. Každá kapitola je vymezena letopočty a také Roaldovým věkem. Roald Dahl v ní popisuje svůj život od dětství až po první zaměstnání. V knize vypráví o svém původu, školních letech a prvním zaměstnání ve firmě Shell.

Hned v první kapitole se zmiňuje o smrti své sestry a dcery.

„V roce 1920, když mi byly pouhé tři roky, zemřela matčina nejstarší dcera, moje sestra Astri, na zánět slepého střeva. Bylo jí sedm let a právě v tom věku, ale dvaadvacet let poté, zemřela na spalničky i moje nejstarší dcera Olivia.“¹⁶

O pár stránek dále popisuje Roald Dahl letní prázdniny strávené v Norsku, které si velice oblíbil.

„Letní prázdniny! Ta kouzelná slůvka! Již pouhá zmínka o nich mi vyvolává po celém těle slastné mrazení. Všechny letní prázdniny, které jsem prožíval od čtyř až do

¹⁴ Orig. *Boy: Tales of Childhood*

¹⁵ DAHL, R. *Kluk: Příběhy z dětství*. Praha: Volvox Globator. 2009, s. 5

¹⁶ Tamtéž, s. 15

*sedmnácti let (1920-1932), byly naprosto idylické. Určitě to bylo způsobeno tím, že jsme jezdili na stále stejné idylické místo, a tím místem bylo Norsko.*¹⁷

Z doby, kdy navštěvoval Svatopetrskou internátní školu, poslal domů svůj první dopis adresovaný mamince.

„23.září

Milá maminko,

Mám se velmi dobře. Hrajeme každý den fotbal. Postele tu nemají žádná péra. Pošli mi moje album na známky a hodně známek na výměnu. Učitelé jsou hodní. Už jsem dostal všechno oblečení a pásek a kravatu a školní svetr.

Pusu posílá

Kluk

*Od oné první neděle ve škole až do dne, kdy dvaatřicet let poté maminka zemřela, jsem jí psal každý týden, někdy i častěji, kdykoliv jsem byla pryč z domova.*¹⁸

Jak si můžete povšimnout, Roald Dahl se v té době podepisoval jako *Kluk* nikoliv svým jménem. Podle četnosti psaní dopisů své mamince k ní měl velice blízký vztah.

V podkapitole *Čokolády* Roald Dahl přibližuje, jak v jeho škole dostávali čokolády od firmy Cadbury, „*Velmi často dostávali žáci naší školy prosté šedé krabičky z tuhého papíru a v nich, věřte nevěřte, byl dárek od výrobců báječné čokolády Cadbury. V balíčku se nacházelo dvanáct čokoládových tyčinek.*“¹⁹, a jak mu tato zkušenost dala podnět k napsání knihy *Karlík a továrna na čokoládu*²⁰:

„...já ani v nejmenším nepochybuji o tom, že když jsem po pětatřiceti letech hledal námět pro svoji druhou knihu pro děti, vybavily se mi tyto lepenkové krabičky s čokoládovými novinkami a já jsem začal psát knihu s názvem Karlík a továrna na čokoládu.“²¹

V úplně poslední podkapitole *Sbohem škole*, Roald Dahl vysvětluje, jaké to je být spisovatelem.

„Život spisovatele je naprosté peklo v porovnání se životem obchodníka. Spisovatel se musí přinutit pracovat. Musí si vytyčit vlastní pracovní dobu, a pokud nesedí za stolem u psacího stroje, nikdo ho za to nepeskujе. Pokud píše beletrii, žije ve

¹⁷ DAHL, R. *Kluk: Příběhy z dětství*. Praha: Volvox Globator. 2009, s. 44

¹⁸ Tamtéž, s. 65

¹⁹ Tamtéž, s. 118

²⁰ Orig. *Charlie and the Chocolate Factory*

²¹ DAHL, R. *Kluk: Příběhy z dětství*. Praha: Volvox Globator. 2009, s. 119

světě strachu. Každý nový den si žádá nové myšlenky a on si nemůže být jistý, zda k němu přiletí. Dvě hodiny psaní beletrie spisovatele naprosto vyčerpají. Celé dvě hodiny se pohybuje na míle daleko, ve zcela jiném prostředí a mezi naprosto jinými lidmi, a vrátit se zpátky do obvyklého prostředí vyžaduje nesmírné úsilí. Spisovatel přitom zažije téměř šok. Vyrazí z pracovny v jakémsi omámení. Chce se napít. Potřebuje se napít. Je skutečností, že téměř všichni spisovatelé beletrie na světě pijí více whisky, než je zdrávo. Musí pít, aby si dodali víry, naděje a odvahy. Člověk, který se chce stát spisovatelem, je blázen. Jedinou dobrou stránkou spisovatelova řemesla je naprostá svoboda. Nemá žádného pána kromě svého vlastního ducha, a právě proto- a tím jsem si naprosto jist- tuto práci vykonává. “²²

2.3 Začátek jeho kariéry spisovatele

Roald Dahl začal svou kariéru spisovatele v roce 1942 ve Washingtonu a jeho vůbec první dílo, *Sestřelení nad Libyí*²³ publikované v *Saturday Evening Post*²⁴, popisuje havárii jeho letadla, když byl u britského letectva. Zásahu na tomto jeho začátku kariéry měl slavný spisovatel a autor známé námořní ságy o Hornblowerovi, C. S. Forester, který Roalda přesvědčil, aby napsal o své vlastní zkušenosti z RAF. Toto jeho dílo bylo později přejmenováno na *Snadná záležitost*²⁵.

Během dvou let ve Washingtonu napsal Roald Dahl ještě dalších jedenáct povídek. V roce 1942 začal pracovat na díle *The Gremlins*²⁶, které v roce 1943 vydal a ilustroval Walt Disney. Gremlin bylo označení pro skřítky škodící britským letadlům i pilotům. Jejich ženám se říkalo *finely* a dětem *widety*. Historky o gremlinech se pozoruhodně uchytily, hlavně přímo mezi letci - a Dahl tak stvořil mýtus.

V roce 1946 vyšla jeho první sbírka povídek *Přepínám*²⁷, která obsahuje deset krátkých příběhů na téma létání a letců. Měsíc poté se Roald Dahl vrátil do Anglie, po čtyřech letech strávených ve Washingtonu a New Yorku, kde pokračoval ve své kariéře spisovatele.

²² DAHL, R. *Kluk: Příběhy z dětství*. Praha: Volvox Globator. 2009, s. 136,137

²³ Orig. *Shot Down Over Libya*

²⁴ Americký dvouměsíčník

²⁵ Orig. *A Piece of Cake*

²⁶ Titul zatím nepřeložen do češtiny

²⁷ Orig. *Over To You*

2.4 Tvorba pro dospělé

Roald Dahl psal jak povídky, tak i romány pro dospělé. Jeho první román pod názvem *Hon na lišku*²⁸ vyšel roku 1948. Jde o první knihu o nukleární válce vydanou v Americe, a je založena na příbězích gremlinů z jeho počáteční tvorby. Roald Dahl napsal ještě jeden román *Můj strýček Oswald*²⁹, který vyšel roku 1979, a který humorně pojednává o příběhu strýčka Oswalda, darebáka a smilníka, který objevil afrodiziakum a metodu zmrazení spermatu a předjímá tak koncept spermabanky.

Žánr povídky, který se od románu „liší pojetím hlavní postavy: v románu se charakter hrdiny v průběhu románového děje obvykle proměňuje, vyvíjí, na konci románu se s ním setkáváme v jiné podobě než v té, v jaké jsme ho poznali při jeho vstupu do děje; charakter povídkového hrdiny se měnit nemůže, bývá ustálený“³⁰, sedí Dahlovi více. Jeho tvorba pro dospělé je tak nejvíce rozvíjena a nejvíce obohacena právě sbírkami povídek, kterých napsal téměř dvě desítky.

Světový úspěch si získal sbírkami *Someone like you* vydané roku 1953 obsahující osmnáct povídek (v češtině zatím nevyšla) a *Líbej mě, líbej*³¹ z roku 1960 s jedenácti povídkami, ve kterých se střídá černý humor, groteska, extrémní i komické situace. Roald Dahl v těchto povídkách odhaluje zlověstnou povahu člověka, jeho mazanost a lstivost, které, jak on sám tvrdí, jsou ukryty v každém z nás.

*Milostné rošády*³² z roku 1974 představují jeho další známou sbírku pro dospělé zahrnující čtyři povídky. Tyto povídky jsou „precizně komponované originální anekdoty s překvapivou, až šokující pointou, povídky o „bezbolestné bolesti“, v různých hávech obměňující české přísloví „kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá“. Jsou to mistrné černohumorné grotesky, které leckdy připomenou vycizelované arabesky Poeovy.“³³

²⁸ Orig. *Some Time Never: A Fable for Supermen*

²⁹ Orig. *My Uncle Oswald*

³⁰ TENČÍK, F. *Slovníček literárních pojmů*. Praha: Albatros, 1976. s. 198

³¹ Orig. *Kiss Kiss*

³² Orig. *Switch Bitch*,

³³ DAHL, R. *Milostné rošády*. Praha: Odeon, 1984. s. 4

K jeho dalším sbírkám povídek se řadí *Podivuhodný příběh Henryho Sugara*³⁴ vydaná roku 1977, *Princezna a pytlák*³⁵ z roku 1986 a *To sladké tajemství života a jiné povídky*³⁶ z roku 1991. Po jeho smrti vyšla roku 1997 sbírka *Velký samočinný větrostroj a jiné povídky*³⁷ a ještě další dvě, roku 2000 *Skin and Other stories* a roku 2006 *Roald Dahl: Collected Stories*, zatím bez českého překladu.

Roald napsal také svou jedinou divadelní hru *The Honeys* z roku 1955 založenou na některých povídkách z jeho sbírky *Someone like you*.

2.5 Tvorba pro děti

„Dahl své psaní pro děti bral jako poselství, které nemělo dítě odradit od četby, ale naopak ho ke knize přilákat. Jak sám řekl: „Mám vášeň učit děti, aby se staly čtenáři. Aby byly s knihou rády, nikoli stresovány. Knihy by neměly odrazovat, měly by být vtipné, vzrušující a nádherné.“³⁸

Roald Dahl je právem považován za úspěšného autora knih pro děti nejen pro poutavé příběhy, ale také pro svůj pozitivní přístup k dětským čtenářům a umění vcítit se do protagonistů svých knih.

Následuje chronologicky seřazená tvorba pro děti a přiblížení obsahu jednotlivých děl.

- *The Gremlins*³⁹

Jedná se o Roaldovu první knihu pro děti vydanou v roce 1943. Takzvaní *gremlini* jsou malí skřítki odpovědní za různé závady na letadlech. Bývalý pilot Gus, který jejich zlomyslnosti odhalí, si je nakonec ochočí a přesvědčí je, aby mu pomohli vrátit se k létání. Roald Dahl u této knihy čerpal ze své vlastní zkušenosti u britského letectva. Kniha zatím česky nevyšla.

³⁴ Orig. *The Wonderful Story of Henry Sugar*

³⁵ Orig. *Two Fables*

³⁶ Orig. *The Collected Short Stories of Dahl*

³⁷ Orig. *The Great Automatic Grammatizator*

³⁸ BEEROVÁ, Kateřina. Roald Dahl: autor rozumějící dětem. In: *LaCultura.cz* [online]. 14.9.2012. [cit. 11.6.2014]. Dostupné z: <http://www.lacultura.cz/2012/09/roald-dahl-autor-rozumejici-detem/>

³⁹ Titul zatím nepřeložen do češtiny

- *Jakub a obří broskev*

Jakub je sirotek, který je nucen žít se svými dvěma zlými tetami a bez kamarádů. Jakub nemá ani nejmenší tušení, jaké příhody na něj čekají. Jeho dobrodružství začíná poté, kdy se mu podaří vstoupit do obrovské broskve vyrostlé přímo na zahradě jejich domu. V ní se ukrývají různí brouci a hmyz, s nimiž se skamarádí. Podaří se jim broskve od stromu utrhout a odkutálí se s ní až do oceánu. Ten z části přeplují a z části pomocí racků přeletí, až se dostanou do New Yorku. Po přistání je místní mají za hrdiny. Z broskvové pecky vznikne dům, ve kterém Jakub bydlí, a který je vítanou turistickou atrakcí.

Jedná se o první Dahlovu uvědomělou knížku pro děti vydanou roku 1961 po období, kdy psal zejména povídky pro dospělé, a která je věnována jeho dvěma nejstarším dcerám, Olivii a Tesse.

- *Karlík a továrna na čokoládu*

Knih z roku 1964 je inspirována Dahlovou zkušeností z dětství, kdy jako děti ve škole dostávaly balíčky čokolády na testování z blízké čokoládovny. Vypráví příběh chudého chlapce Karlíka, který díky zlatému kupónu v čokoládě dostane možnost se podívat do slavné továrny na čokoládu nedaleko jeho domu. Stejně štěstí jako Karlík měly další čtyři děti a společně se všichni vydali i s rodiči na prohlídku do továrny. Během prohlídky se čtyři děti odpojí, jelikož podlehnou svým zlovykům, ale jediný Karlík se chová slušně a zůstane v továrně až do konce prohlídky. V samém závěru ho pan Willy Wonka, majitel čokoládovny, odmění tím, že mu v dospělosti čokoládovnu přenechá a celá Karlíkova rodina se k panu Wonkovi přestěhuje.

- *Magic Finger*⁴⁰

V roce 1966 vyšla další kniha pro děti *Magic Finger*, která zatím není dostupná v českém překladu. Vypráví o osmileté holčičce a jejích sousedech, kteří mají v oblíbě lovit zvěř. Malá dívka toto nemůže vystát. Její smysl pro nespravedlnost způsobí její zlobu, ve které skrze svůj prst objeví zvláštní moc, a tou mocí dává svým sousedům pořádně zabrat. Tento motiv, kdy skrze svou mysl objeví dívka svoji sílu a je pak schopna dělat téměř zázraky, se objevuje i v později vydané knize *Matylda*.

⁴⁰ Titul zatím nepřeložen do češtiny

- *Fantastický pan Lišák*⁴¹

Inspirací pro tuto knihu z roku 1970 byl strom v lese za domem, ve kterém Dahl se svou rodinou bydlel. Svým dětem vyprávěl, že v doupěti pod jeho kmenem žije pan Lišák se svojí rodinou. Příběh vypráví právě o panu Lišákovi, kterého chtějí tři zlí venkované vyhnat z jeho doupěte, ale on na ně za pomoci svých zvířecích kamarádů vyrazí. Podobně jako ve svých ostatních dílech pro děti Roald poukazuje na špatné charaktery dospělých, na jejich aroganci a krutost vůči dětem.

- *Charlie and the Great Glass Elevator*⁴²

Jedná se o pokračování příběhu Karlíka, jeho rodiny a úžasného pana Willyho Wonky ze slavné knihy *Karlík a továrna na čokoládu* poté, co Karlík získá továrnu na čokoládu a pan Wonka ho vezme na výlet do vesmíru svým skleněným výtahem, kterým je možné se dostat prakticky, kam jen člověk chce. Po návratu do továrny vynalezne navíc pan Wonka zázračné pilulky mládí. Kniha je provázena fantastickými prvky, kterým je již sám skleněný výtah a fakt, že cestují v čase a prostoru. Kniha vyšla v roce 1972 a je věnována jeho dcerám Tesse, Ophelií a Lucy.

- *Danny, mistr světa*⁴³

Kniha vyšla roku 1975 a vypráví příběh o Dannym, kterému je devět let a žije sám se svým tatínkem v karavanu. Tatínek před ním ale ukrývá tajemství, že je pytlákem, o čemž se Danny stejně dozvídá. V knize vystupuje také bohatý pan Hazell, který vlastní pozemek, kam chodí Dannyho tatínek pytláčit. Když Danny jednoho dne překazí panu Hazellovi hon, stane se místním hrdinou. Knihu Roald Dahl věnoval celé své rodině, manželce i dětem.

- *Velikanánský krokodýl*⁴⁴

Tato kniha vydaná roku 1978 se poněkud liší od těch dříve vydaných, jelikož je určená mladším čtenářům a je ve stylu obrázkové knihy, kterou ilustroval britský ilustrátor a malíř Quentin Blake, jenž se později podílel na většině Dahlových knih pro děti.

Roald zde, jako u mnoha dalších, čerpal ze svého vlastního života, konkrétně z doby, kdy žil v Africe a naživo se s krokodýly a dalšími exotickými zvířaty setkal.

⁴¹ Orig. *Fantastic Mr Fox*

⁴² Titul zatím nepřeložen do češtiny

⁴³ Orig. *Danny, the Champion of the World*

⁴⁴ Orig. *The Enormous Crocodile*

Příběh vypráví o tom, jak se krokodýl táhne džunglí a chlubí se ostatním zvířatům o svém úmyslu sníst děti. I přes skutečnost, že mu zvířata tvrdí, že je špatné jíst děti, on to pomocí svých triků zkouší, nicméně při každém jeho pokusu se ostatním zvířatům podaří děti zachránit.

- *Prevítovi*⁴⁵

Kniha z roku 1980 vypráví o manželech Prevítových. Pan a paní Prevítovi jsou oškliví, protivní a hloupí lidé, kteří si provádějí naschvály, trápí zvířata a nemají rádi děti.

- *Jirkova zázračná medicína*⁴⁶

Kniha z roku 1981 vypráví o Jirkovi žijícím s rodiči a babičkou, kterou moc v lásce nemá. Jednoho dne zůstane Jirka s babičkou sám. Jirka ji má dát lék, ale rozhodne se pro ni vyrobit svou vlastní zázračnou medicínu ze všeho možného, co doma najde a nakonec svou medicínu babičce opravdu podá. Roald zde opět vychází ze své zkušenosti, kdy také on sám připravoval různou medicínu pro své děti a dokonce tvrdil, že kdyby se nestal spisovatelem, byl by rád doktorem.

- *Obr Dobr*⁴⁷

Kniha pro děti z roku 1982 vypráví o dívce Sofii, kterou unese obr do Obří země. Sofie měla štěstí, že ji unesl obr Dobr, který jako jediný nejlidi. Sofie a obr se spolu chystají zbavit lidožravých obrů a společně požádají o pomoc anglickou královnu, která jim nakonec opravdu pomůže. Britská armáda se vydá s vrtulníky do Obří země, obry ve spánku přivážou pod vrtulníky a přivezou je zpět do Londýna, kde je hodí do jámy na zbytek života.

- *Čarodějnice*⁴⁸

Příběh z roku 1983 vypráví o malém statečném chlapci a jeho babičce z Norska. Když spolu odjedou k moři, setkají se v hotelu s čarodějnicemi, které tam mají sraz. Jak je známo, čarodějnice nemají rády děti, a tak začne společný boj chlapce a jeho babičky proti nim.

Při psaní této knihy bral Roald inspiraci zřejmě ze svého dětství, kdy jezdil na prázdniny do Norska a byly mu vyprávěny příběhy právě o čarodějnicích.

⁴⁵ Orig. *The Twits*

⁴⁶ Orig. *George's Marvelous Medicine*

⁴⁷ Orig. *The Big Friendly Giant*

⁴⁸ Orig. *The Witches*

- *Žirafa, Pelly a já*⁴⁹

Hlavní hrdinové knihy jsou tři zvířata - žirafa, pelikán a opička, kteří mají svoji firmu Bezžebříkové čištění oken. Jsou pozváni vévodou z Hampshire, aby mu na zámku vyčistili okna. Spolu s jejich kamarádem Billym zažijí neuvěřitelná dobrodružství. Kniha je vydaná roku 1985 a je vhodná pro malé začínající čtenáře.

- *Matylda*⁵⁰

Matylda je kniha vyprávějící o stejnojmenné dívce žijící se svými rodiči, kteří se o ni ovšem nestarají tak, jak by správní rodiče měli. Matylda je velice nadané dítě, je přímo génius a je schopná zázraků, pomocí kterých vyzraje nejen na své rodiče, ale i na ředitelku školy, kam chodí. Jedinou spřízněnou duší, která Matyldě rozumí a snaží se jí pomoci je její učitelka, slečna Dobrotová, která si ji nakonec vezme do péče. Kniha vyšla roku 1988.

- *Esio Trot*⁵¹

Příběh z roku 1990 vypráví o stydlivém panu Hoppym a paní Silverové, do které je tajně zamilován. Paní Silverová vlastní želvu, což bylo v té době nezvyklé kvůli zákonu o ochraně želv. Paní Silverová touží po tom, aby její želva vyrostla, což pan Hoppy zařídí pomocí kouzelného zaklínadla spočívajícího v odříkání jednotlivých slov pozpátku. Díky tomu se tyto dva lidé sblíží.

- *The Vicar of Nibbleswicke*⁵²

Kniha z roku 1991 vypráví příběh reverenda Roberta Leeho, nového faráře v městečku Nibbleswicke, který trpí zvláštním typem dyslexie a je nucen říci nejdůležitější slovo ve větě pozpátku. Byla napsaná na pomoc Institutu dyslexie⁵³ a všechna související práva byla vydražena v jeho prospěch.

- *The Minpins*⁵⁴

Tato poslední Dahlova kniha pro děti byla vydaná v roce 1991. Je inspirovaná lesem Minpin, který se nacházel poblíž Dahlova domu. Kniha vypráví o chlapci jménem Billy, který se tajně vplíží do Lesa hříchů, kde objeví městečko malých lidí („Minpins“) žijících v jednom ze stromů. Billy jim pomůže zbavit se příšery a za odměnu od nich dostane labuť, na které dále objevuje svět.

⁴⁹ Orig. *The Giraffe and the Pelly and me*

⁵⁰ Orig. *Matilda*

⁵¹ Titul zatím nepřeložen do češtiny

⁵² Titul zatím nepřeložen do češtiny

⁵³ Angl. The Dyslexia Institute

⁵⁴ Titul zatím nepřeložen do češtiny

Dahlova tvorba pro děti sčítá mnoho titulů a přinesla mu veliký úspěch u dětských čtenářů. Nejvýraznějším společným znakem těchto knih je dětský protagonista odrážející dětský svět, který Dahl dokázal mistrovsky vylíčit a do všech těch malých hrdinů se dokázal vcítit. Ale není tomu tak, že by se Dahl zabýval pouze dětským světem. Svět dospělých hraje v jeho knížkách pro děti neméně důležitou roli. Dahl staví tyto dva světy do protikladu, přičemž svět dětí vítězí nad světem dospělých. Dospělí většinou nepředstavují kladné postavy, bývají to zlí rodiče nebo učitelé, kteří se k dětem chovají špatně, podceňují je, neboť z jejich pohledu jde přece „jen“ o děti a dospělí jsou ti, kteří mají vždy pravdu a děti se jim musejí podřídít. Tento postoj dospělých se Roald Dahl snaží rozbít tím, že se v příbězích většina dětí s dospělými vypořádá.

Děti v Dahlových knihách pocházejí většinou z okraje společnosti. Jedná se o sirotky, děti ze špatné či chudé rodiny, které v Dahlových příbězích prožívají různá dobrodružství naplněná jejich fantazií a díky tomu se stanou šťastnějšími.

Pro Roalda Dahla je typické, že inspiraci při psaní knih pro děti čerpal z vlastních zážitků z dětství, jakými byly například zásilky z továrny na čokoládu, prázdniny trávené s rodinou v Norsku nebo výpravy do lesů okolo jejich domu.

3. Analýza příběhů pro děti

V této kapitole provádím rozbor vybraných knih od autora Roalda Dahla, určených dětskému recipientovi, z hlediska jazykového, tematického a kompozičního.

Do výběru jsem zařadila tituly *Jakub a obří broskev*, *Karlík a továrna na čokoládu* a *Matylida*, protože tyto tři knihy spojuje podobný typ hlavního protagonisty, totiž dítě z okraje společnosti. Jakub je sirotek, Karlík pochází z chudé rodiny a Matylida žije ve špatně fungující rodině, rodiče si jí neváží a nestarají se o ni.

Všechny tři knihy obsahují fantastické prvky, což je *původně jedna z žánrových podob pohádky lidové, ve které se uchovaly prvky dávných lidových bájí: v nadpřirozených bytostech - vodník, obr, čaroděj, černokněžník - v kouzelných předmětech - kouzelný proutek, meč, obušek - i v kouzelných dějích - skála se otevírá, člověk a všechno živé zkamení. Nadpřirozené bytosti, kouzelné předměty a děje tvoří pohádkovou fantastiku. S pomocí pohádkových bytostí, které ztělesňují dobré síly, a s pomocí kouzelných předmětů překonává hrdina na své dlouhé a klikaté cestě k cíli všechny překážky a nástrahy a vítězí v boji, které ztělesňují zlo,*⁵⁵ a v každé z nich je použit jiný fantasy prvek. Jakub se setkává s kouzelným dědečkem, od kterého dostane pytlík s kouzly, Karlík se ocitne v továrně na čokoládu, která už sama o sobě pro děti představuje nadpřirozený svět, a Matylida je schopna konat zázraky pomocí své vůle.

Rozbory knih prokládám ukázkami, abych lépe přiblížila text, charakteristiky postav a různé situace, které by se v případě skvělého vypravěče Roalda Dahla daly jen obtížně interpretovat jinými slovy.

⁵⁵ TENČÍK, F. *Slovníček literárních pojmů*. Praha: Albatros, 1976. s. 189

3.1 Jakub a obří broskev⁵⁶

Populární knihu pro děti vydanou roku 1961 věnoval Roald Dahl svým dvěma dcerám, Olivii a Tesse. Kniha je určena dětem od sedmi let a český překlad je provázen ilustracemi Markéty Prachatické. Jedná se o Dahlovu první dětskou knihu, která slavila velký úspěch. Roald Dahl za svého života odmítl mnoho nabídek na zfilmování této knihy, nakonec byla schválena až po jeho smrti a v roce 1996 byl natočen stejnojmenný film v režii Henryho Selicka.

V interview z roku 1988, dva roky před svou smrtí, Roald Dahl vzpomínal:

„Byl jsem fascinován myšlenkou, že jablko...(tady okolo je mnoho jabloní a ovocných stromů a můžete je sledovat v průběhu léta, jak se zvětšují a zvětšují a z drobného malého jablka se stávají větší a větší jablka)... a jako očividná se mi zdála myšlenka, co se stane, pokud nepřestanou růst? Proč by měla přestat růst v určité velikosti? Udělalo to na mě dobrý dojem a myslel jsem, že je to docela pěkný nápad a musel jsem přemýšlet, o tom jaké ovoce bych měl vybrat pro svůj příběh. Přemýšlel jsem o jablku, nektarince, švestce a broskvi. Broskev je celkem hezké ovoce. Broskev je pěkná a veliká a rozměklá, můžete se dostat dovnitř a má velkou pecku ve středu, se kterou si můžete hrát. A tak příběh začal.“⁵⁷

3.1.1 Broskev – sídlo velehmyzu

Kniha *Jakub a obří broskev* vypráví příběh o devítiletém osiřelém Jakobovi, který bydlí u svých zlých tet. Ty ho verbálně i fyzicky týrají. Jakub sní o cestě do New Yorku, protože mu jeho otec kdysi řekl, že je to místo, kde se sny stávají skutečností. Jednoho dne Jakub potká na zahradě jejich domu dědečka, který mu daruje pytel plný kouzel. Po tom, co Jakub pytel vysype na broskvoň bez jediného plodu vedle jejich domu, vyroste na ní obrovská broskev.

„Broskev byla pořád větší, větší a větší. Až konečně, když už byla skoro tak velká jako strom, na němž rostla, zrovna tak vysoká a široká, velká jako malý domek, dotkla se spodkem zlehka země – a tam spočinula.“⁵⁸

⁵⁶ Orig. *James and the Giant peach*, přeložili J. KOŘÁN a P. ŠRUT

⁵⁷ Zita. Roald Dahl. In: *Lemuria Bookstore Blog*. [online]. 22.4.2010 [cit. 14.6.2014]. Dostupné z: <http://blog.lemuriabooks.com/2010/04/roald-dahl/>

⁵⁸ DAHL, R. *Jakub a obří broskev*. Praha: Albatros, 1993. s. 27

Když se Jakub vydá na průzkum broskve, podaří se mu vstoupit dvířky do její pecky. Uvnitř narazí na úžasnou skupinku hmyzu, která se stane jeho kamarády, a se kterou začne prožívat neuvěřitelná dobrodružství. Společně naplánují opuštění zahrady a zlých tet tak, že se uvolní od stromu. To se jim nakonec podaří a spolu s obrovskou broskví se kutálí celou vesnicí až do Atlantického oceánu.

Přes různé překážky, které se jim postaví do cesty, se dostanou až do Jakubovo vysněného New Yorku. Broskev přistane přímo na Empire State Building. Když Jakub vystoupí z broskve a přihlížejícím lidem poví celý příběh, mají jeho i hmyz z broskve za hrdiny a uspořádají pro ně uvítací promenádu.

Po svržení broskve na ulici ji přihlížející děti sní. Z její pecky vznikne dům, ve kterém Jakub po zbytek života bydlí a zároveň slouží jako turistická atrakce.

„Každý den v týdnu přicházejí do New Yorku stovky dětí zblízka i zdáli, aby si prohlédly tu obdivuhodnou broskvovou pecku.“⁵⁹

Z Jakuba se opět stává veselý a šťastný chlapec obklopený svými kamarády.

„A Jakub Tamtudy, který kdysi, jak si jistě vzpomínáte, býval tím nejsmutnějším a nejosamělejším klukem pod sluncem, si teď může hrát s kamarády z celého světa.“⁶⁰

3.1.2 Jazyková stránka díla

V knize *Jakub a obří broskev* je nejvíce použit jazyk spisovný, a to v promluvách u většiny postav (*Mohlo by to být nebezpečné.*). V promluvách tet Bečkové a Brčkové je užito jazyka nespisovného a hovorového (*Zpráskám tě pozdějc, až nebude takový vedro.*). Autor chtěl zřejmě odlišit tety od ostatních postav jejich nespisovnou mluvou a poukázat tak na jejich omezený způsob vyjadřování. Dále se v knize objevují výrazy knižního jazyka jako například u částic (*necht'*) nebo u sloves (*myslit*).

V promluvách postav můžeme najít také slova z hovorového jazyka, jako jsou například *vždycky*, *děkuju* nebo *kluk*.

Co se týká slovních druhů, v textu převažují dějová verba (*řítili*, *pohupujeme*, *otočili*, *vyletěl*,...) a adjektiva užívaná zejména při popisu. Nejvíce se v knize objevují komparativy adjektiv (*podivnější*, *větší*), adjektiva se zvýšenou mírou vlastnosti (*růžovoučký*) a adjektiva s velkou mírou vlastnosti (*prapodivný*).

⁵⁹ DAHL, R. *Jakub a obří broskev*. Praha: Albatros, 1993. s. 134

⁶⁰ Tamtéž

V textu se také vyskytují slova expresivně zabarvená, která se dále rozlišují na kladně a záporně zabarvená. Mezi kladně zabarvená slova v textu se řadí deminutiva, slova zdobně (kufříček, ouško, nosánek, mládeneček, chvílička) a dětská slova (pošušňáme). Ze záporně zabarvených slov lze v textu narazit na pejorativa, slova zhrubělá (mizera, spratek) nebo na augmentativa, slova zveličelá (babizna). Expresivně působí i některé neologismy, „nová slova a výrazy v jazyce, které vznikají ze stylových potřeb, zejména z důvodů aktualizace v uměleckém stylu; slouží ke zvýraznění, originálnímu vyjádření,“⁶¹ vytvořené autorem, zejména u názvů postav (Bečková, Brčková, Slečna Pavoučková, Žížalák či Stonožník). U názvů hmyzu si autor pustil uzdu fantazie a z žížaly nebo stonožky vytvoří název pro rod mužský nebo naopak z rodu mužského vytvoří rod ženský jako u slečny Pavoučkové.

Autor užil v textu mnoho citoslovcí pro důvěrnější vyjádření radosti, údivu nebo zvuků (Pšššš!, Achich!, joj, cvak, krach!, Ouch., Hurá). Některá citoslovce, zejména ta, která označují zvuk, ale i některé ostatní slovní druhy (veliký pes, nevidané věci), jsou odlišena od ostatních slov kurzívou pro jejich zdůraznění.

Dalším často se vyskytujícím jazykovým prostředkem je přirovnání dvou jevů, které mají nějaký společný znak, například *velká jako malý domek, pokojík pustý jako věžeňská cela, veliká jako strom*.

Z hlediska textových prostředků je v díle četný výskyt dialogů, tudíž i přímé řeči postav.

„Jakou máš rád postel?“ zeptala se Jakuba, když přišla řada na něj. „Tvrdou nebo měkkou?“ „Raději měkkou, prosím,“ odpověděl Jakub.⁶²

Autor použil i polopřímé řeči, jako například zde:

„Jakub teď poprvé od chvíle, kdy vstoupil do pokoje pohlédl na strop – a tam se jeho očím naskytla věru zvláštní podívaná.“⁶³

Z hlediska syntaktických prostředků je v textu užito převážně vět jednoduchých, vzhledem k věku potencionálních čtenářů, nicméně vyskytují se v něm i dlouhá souvětí jako například:

„Jakub Tamtudy ležel ve tmě s očima dokořán, naslouchal těm divným zvukům, které vydávala spící „stvoření“ kolem něho, a hloubal nad tím, co s ním bude ráno.“⁶⁴

⁶¹ VLAŠÍN, Š. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 247

⁶² DAHL, R. *Jakub a obří broskev*. Praha: Albatros, 1993. s. 41

⁶³ Tamtéž, s. 43

⁶⁴ DAHL, R. *Jakub a obří broskev*. Praha: Albatros, 1993. s. 44

Vzhledem k tomu, že je kniha *Jakub a obří broskev* uměleckým textem a jeho funkce je esteticko-sdělná, tak mezi další vyskytující se jazykové prostředky patří tropy a figury. Tropy neboli obrazná pojmenování se v textu vyskytují zejména v podobě personifikace a to u postav hmyzu, kterému jsou přiděleny vlastnosti lidí a oni jako lidé jednají a mluví.

„Děda Konipas moudře řekl, že nesmějí riskovat výstup postranním vchodem, když nevědí, kde jsou.“⁶⁵

Z figur, zvláštních obrátů větné skladby, se v textu velmi často objevuje gradace.

„A tahle příhoda, kterou nazývám podivnou, vyvolala další, která už byla prapodivnou. A tahle prapodivná příhoda, vedla posléze k příhodě fantasticky prapodivné.“⁶⁶

3.1.3 Tematická stránka díla

Motivy knihy *Jakub a obří broskev* jsou pocity opuštění a týrání, po kterých pak následuje záchrana. Hlavním tématem je překonání strachu. Už od začátku příběhu čelí Jakub jedné překážce za druhou, ať už jde o ztrátu rodičů nebo o rozhodnutí utéci svým zlým tetám. Jakubův život se skládá ze strachu a zoufalství. Jednoho dne se ovšem vše obrátí k dobrému a Jakub svůj strach překoná, pozná nové kamarády a stane se z něj opět šťastný chlapec.

Charakteristika postav

Jakub Tamtudy

Jakub je hlavní postavou knihy, o kterém víme, že je mu devět let. Rodiče mu zemřeli, když mu byly čtyři roky. Jakub byl po ztrátě svých rodičů najednou vystrašený a osamělý, což u tak malého chlapce není divné. Byl nucen se přestěhovat ke svým tetám, které se o něj měly začít starat. Jakub u nich ovšem nebyl vůbec spokojený.

„A jak plynul čas, byl Jakub pořád smutnější a smutnější, a pořád opuštěnější a opuštěnější.“⁶⁷

⁶⁵ DAHL, R. *Jakub a obří broskev*. Praha: Albatros, 1993. s. 55

⁶⁶Tamtéž, s. 12

⁶⁷Tamtéž, s. 10

Z Jakuba se stává na konci příběhu šťastný a veselý chlapec, protože se všechny děti seběhly, aby ochutnaly tu velikou broskev a on byl rád, že je mezi nimi.

„A pro Jakuba, kterému se ani nesnilo, že by na světě mohlo být tolik dětí, to byl nejskvělejší zážitek jeho života.“⁶⁸

O vnější charakteristice Jakuba se v knize nedozvídáme.

Tety Bečková a Brčková

Jakubovy tety v knize představují záporné postavy. Neměly Jakuba rády, chovaly se k němu zle a dokonce ho i fyzicky a verbálně týraly. Nejlépe je vystihuje tato ukázka:

„Jmenovaly se teta Bečková a teta Brčková, a říkám to nerad, byly to strašné ženské. Byly sobecké, líné, a kruté a od prvního dne bily chudáka Jakuba hlava nehlava pro každou hloupost. Nikdy ho nenazvaly jménem, byl pro ne vždycky jen „špinavé štěně“ nebo „odporný všivák“ nebo „malý mizera“, a jaktěživ od nich nedostal jedinou hračku nebo obrázkovou knížku.“⁶⁹

Vnější charakteristika tet je v knize popsána velmi pěkně a tety jsou zobrazeny jako vzájemné protiklady.

„Teta Bečková byla ohromně tlustá a hrozně malá. Měla drobná prasečí očka, pokleslá ústa a takové ty bílé těstovité tváře, co vypadají jako vařené. Byla jako obrovská bílá rozčvachtaná převařená zelná hlávka. Naproti tomu teta Brčková byla hubená, vysoká a kostnatá a nosila brýle s kovovými obroučkami, přidržené na nose skřipcem. Měla vřeštivý hlas a dlouhé, vlhké a úzké rty, a když se rozčílila nebo rozzlobila, prskala kolem sebe kapičky slin.“⁷⁰

Dědeček

Dědeček se v celém příběhu objeví pouze jednou a je postavou, o které by se mohlo říci, že je pohádková, jelikož jeho objevení a zmizení je záhadné a navíc s sebou přinese pytel kouzel. Vzhled dědečka je pro tuto pohádkovou postavu typický.

„Maličký dědeček s veliánskou plešatou hlavou a obličejem zarostlým černým ježatým plnovousem.“⁷¹

⁶⁸ DAHL, R. *Jakub a obří broskev*. Praha: Albatros, 1993. s. 130,131

⁶⁹ Tamtéž, s. 9

⁷⁰ Tamtéž, s. 12

⁷¹ Tamtéž, s. 17

Stonožník

Stonožník představuje darebáka s dobrým srdcem a Jakubova nejbližšího kamaráda ze všeho hmyzu. Jedná statečně a snaží se být optimistický za každých situací. Jakub o něm tvrdí, že je „*laskavý a jemný (ač rozměry má obří)*“⁷².

Žížalák

Jde o pravý opak Stonožníka, jelikož Žížalák rozhodně žádný optimista není a vše ihned vidí černě. Stane se ovšem hrdinou poté, co se mu podaří všechny z broskve zachránit a dostat je ze spárů velryb.

Děda Konipas

Děda Konipas je nejstarší z hmyzu a pro Jakuba představuje otce. Je vášnivý muzikant hrající na housle, jak říká Jakub:

*„A děda Konipas zná písničky, co vás zmámí, vážení pánové a dámy! Stačí jen říct – a fídlá, fídlá, hraje svou píseň odzadu i zprostředka a zkraje.“*⁷³

Světluška

Světluška tráví čas zavěšená na stropě pecky, odkud osvětluje celý prostor, neustále spí a moc toho nenamluví. Takto ji představuje Jakub:

*„A teď mi dovolte pár chvil, abych vám s potěšením představil Světlušku, div přírody a světa elektřiny. Dejte ji na strop nebo pro změnu kamkoli chcete na stěnu – a bude svítit, svítit bez dřiny!“*⁷⁴

slečna Pavoučková

Srdečná slečna Pavoučková se o Jakuba stará, jako by byla jeho teta. Se svou velkou černou hlavou ale vypadá poněkud strašidelně. Má na starost utkat ze své pavučiny každému obyvateli pecky postel.

Beruška

Beruška má povahu matky a stará se o Jakuba jako by byl její vlastní syn. Vypadá jako „*obrovitá beruška s devíti černými tečkami na červených krovkách.*“⁷⁵

⁷² DAHL, R. *Jakub a obří broskev*. Praha: Albatros, 1993. s. 125

⁷³ Tamtéž, s. 126

⁷⁴ Tamtéž, s. 126

⁷⁵ DAHL, R. *Jakub a obří broskev*. Praha: Albatros, 1993. s. 35

Sám Jakub o ní mluví velice hezky:

„A toto je Beruška, ta kráska, co podobá se mladé nevěstě. Ví, co je přátelství a laskavost a láska, byla mi útěchou i potěšením na cestě.“⁷⁶

Hedvábník

Hedvábník většinou spí, jako by byl v zimním spánku. Jakub ho ale nazývá přímo mistrem:

„Nakonec mistr Hedvábník! I královnu ze Sáby by potěšilo jeho hedvábí, a kdybyste prošli celý svět z Benátek do Číny a zpět, nikde nespátříte, páni, hedvábí vhodné ke srovnání – dokonce ani v Singapuru, kde ho zajisté mají fůru!“⁷⁷

Vypravěč

Postava vypravěče splývá s autorem. Autor je „vševědoucí“ a podle Františka Tenčíka: „ví všechno o postavách, jejich vnitřním světě, o pohnutkách a okolnostech jejich činů.“⁷⁸, vypravování je ve 3. osobě neboli v er-formě.

Čas

V knize je pro vyprávění užito času minulého a času přítomného v přímých řečech, které reflektují zážitky a reakce postav v daných situacích.

Prostředí

Začátek příběhu se odehrává v prostředí domu se zahradou na kopci, ve kterém Jakub se svými tetami bydlel.

„Teta Bečková a teta Brčková a teď i malý Jakub bydleli ve zchátralé barabizně na vrcholku vysokého kopce v jižní Anglii. Kopec byl tak vysoký, že ať se Jakub podíval z kteréhokoli místa v zahradě, viděl na kilometry daleko krásnou krajinu plnou lesů a polí. A za jasných dnů. Když se podíval tím správným směrem, viděl v dáli na obzoru droboučkou šedavou tečku, která bývala domem, kde bydlil se svou milovanou maminkou a tatínkem. A hned za ním viděl samotné moře, dlouhý tenký proužek černomodré barvy, podobný inkoustové čáře pod okrajem oblohy. Zahrada, pokrývající celý vršek kopce, byla veliká a zpusťšená, a kromě shluku starých chřadnoucích rododendronů v nejzazším konci v ní stál pouze jediný strom, prastará broskvoň, která

⁷⁶ DAHL, R. *Jakub a obří broskev*. Praha: Albatros, 1993. s. 127

⁷⁷ DAHL, R. *Jakub a obří broskev*. Praha: Albatros, 1993 s. 127, 128

⁷⁸ TENČÍK, F. *Slovníček literárních pojmů*. Praha: Albatros, 1976. s. 275

už dávno nenesla plody. Nebyla tam žádná houpačka, žádná prolízačka, žádné pískoviště a tety nikdy nepozvaly na kopec žádné jiné děti, aby si měl Jakub s kým hrát.“⁷⁹.

Od prostředí jejich domu se pak děj přesouvá do prostředí obrovské broskve, „A jak se tak k ní tiskl, všiml si najednou, že před ním a pod ním, těsně nad zemí, zeje v broskvi díra. Byla to notně velká díra, aspoň tak velká, jakou by si vyhrabalo zvíře velikosti lišky. Jakub před ní poklekl a strčil dovnitř hlavu a pak i ramena. Vlezl dovnitř.“⁸⁰, přesněji v její pecce, „Ještě několik metrů, když najednou – krach! – narazil hlavou na tvrdou překážku. Zdvihl oči. Před ním byla jedolitá stěna, na první pohled ze dřeva. Osahal ji prsty. Na dotek byla rozhodně ze dřeva, až na to, že byla značně drsná a protkaná hlubokými rýhami. „No jasně!“ řekl. „Už vím, co to je! To je přece pecka uvnitř broskve!“ Pak si povšiml, že ve stěně pecky jsou malá dvířka. Strčil do nich. Dvířka se otevřela.“⁸¹, ve které se pak odehraje většina děje a dobrodružství, jež Jakub společně se svými hmyzími kamarády zažije.

Konec celého příběhu je v městě New York:

„Tři tisíce metrů pod nimi se ve třpytu ranního slunce rozprostíralo nezměrné velké město.“⁸²

Začátek a konec příběhu se odehrává ve skutečném světě, zatímco broskve vzniklá kouzlem, ve které se odehrává zbytek děje, je prostředí neskutečné a smyšlené.

⁷⁹ DAHL, R. *Jakub a obří broskev*. Praha: Albatros, 1993. s. 10

⁸⁰ Tamtéž, s. 33

⁸¹ Tamtéž, s. 33, 34

⁸² Tamtéž, s. 115

3.1.4 Kompoziční stránka díla

Kompozice čili výstavba textu se člení na horizontální a vertikální rovinu.

Horizontálně je text rozdělen na úvodní, střední a závěrečnou část. Dále se kniha ještě člení na titul a kapitoly. Již samotný název knihy *Jakub a obří broskev* napovídá čtenáři o tématu knihy. Kapitoly v textu jsou členěny do odstavců a očíslovány. Dohromady má kniha 39 kapitol, jejichž délka není příliš rozsáhlá vzhledem k věku potenciálních čtenářů. Jednotlivé odstavce mají první řádek odsazený.

Vertikální rovina je zde rozdělena do pásma vypravěče a pásma postav, přičemž pásmo postav je dáno přímou a někdy i polopřímou řečí, která slouží autorovi jako sblížení s hlavní postavou.

Kompoziční postup v textu je chronologický, jelikož události následují za sebou podle časové posloupnosti.

3.2 Matylda⁸³

Kniha pro děti byla vydaná v roce 1988 a patří k nejprodávanějším knihám Roalda Dahla. Je určená pro čtenáře od osmi let a provází ji ilustrace slavného Quentina Blaka. Roku 1996 se kniha dočkala i filmového zpracování, které režíroval Danny DeVito. *Matylda* je výrazněji rozsáhlejší dílo na rozdíl od *Jakuba a obří broskve*, i přes to, že se u těchto dvou děl doporučený věk čtenáře příliš neliší. Kniha vypráví příběh holčičky, která se snaží vypořádat s krutou mocí dospělých.

„Roald Dahl si pamatoval, jaké to je žít v dětském světě, a na to také myslel, když psal Matyldu. Jednou řekl, že abychom poznali život z dětského hlediska, musíme dolů na kolena a dívat se nahoru na dospělé, kteří se nad námi tak tyčí a říkají nám, co máme dělat. V tom spočívá Matyldino vítězství nad dospělými.“⁸⁴

3.2.1 Zázračné dítě

Příběh knihy vypráví o holčičce jménem Matylda, která žije se svými rodiči a bratrem. Pointa je v tom, že Matylda není „obyčejné“ dítě, ale dítě nadané, až přímo génius.

„Matylda byla obojí, ale především byla nadprůměrná. Její mysl byla tak bystrá a dokázala se učit tak rychle, že její schopnost by byla zřejmá i o polovinu méně chytrým rodičům. Ale pan a paní Kazisvětovi byli oba tak tupí a tak pohrouženi do svých vlastních hloupých životů, že si u své dcery ničeho neobvyklého nevšimli.“⁸⁵

Z ukázky je tedy zřejmé, že její rodiče, pan a paní Kazisvětovi, Matyldu vůbec nevnímali jako nadané dítě a téměř se o ni ani nestarají:

„Měli syna Michala a dceru Matyldu a zvlášť Matyldu nepovažovali za nic víc než za jakýsi strup. Strup je něco, s čím se člověk musí smířit, dokud nepřijde čas a nemůže ho sloupnout a odhodit.“⁸⁶

Matylda se sama do tří let naučila číst a začala dychtit po knihách, kterých doma příliš neměli. Navykla si chodit do knihovny, kde každý den četla celou řadu knih včetně těch pro pokročilé čtenáře.

Další etapa jejího života a zároveň příběhu začíná nástupem do základní školy.

⁸³ Orig. *Matilda*, přeložila Jitka Herynková

⁸⁴ DAHL, R. *Matylda*. Praha: Euromedia Group k. s., 2007. s. 244

⁸⁵ Tamtéž, s. 10

⁸⁶ Tamtéž

„Matylda začala chodit do školy trochu později. V Británii většina dětí začíná chodit do základní školy v pěti letech nebo dokonce trochu dřív, ale Matyldini rodiče, kteří se nijak zvlášť o vzdělání své dcery nezajímaly, to zapomněli předem zařídit. Když poprvé šla do školy, bylo jí pět a půl.“⁸⁷

Její učitelkou se stala slečna Dobrotová, která jako jediná byla na straně Matyldy, pomáhala jí a měla ji doopravdy ráda. Pravý opak představuje slečna Kruťáková, ředitelka školy, která neměla v oblibě nejen Matyldu, ale vůbec žádné dítě. Sama tvrdí:

„Moje představa ideální školy je, slečno Dobrotová, že v ní nejsou vůbec žádné děti.“⁸⁸

Podstatná část děje se odehraje právě ve škole. Nejprve slečna Dobrotová zjišťuje, jak je Matylda nadané dítě. Už dávno umí číst a má načteno spoustu knih. Pak se Matyldě přihodí cosi, co by se dalo nazvat zázrakem. Stalo se to jednoho dne ve třídě, kdy byla obviněna ředitelkou z něčeho, co neudělala a začala mít veliký vztek z té nespravedlnosti.

„Matylda cítila, že má vztek...čím dál větší vztek...víc a víc...že je tak nesnesitelně rozzlobená, že v ní brzy něco vybuchne.“⁸⁹

Toužila se ředitelce pomstít, což se jí také podařilo pomocí vůle a stal se opravdový zázrak.

„Matyldiny oči byly také upřené na sklenici. A pak, docela pomalu se začal Matyldě vkrádat velmi pozoruhodný a zvláštní pocit. Ten pocit měla hlavně v očích. Jako kdyby se v nich shromažďovala nějaká elektřina. Hluboko v očích se jí rodil a usazoval pocit velké energie a tušení velké síly...Byl to úžasný pocit. Oči měla stále upřené na sklenici, a teď se ta síla soustředila v každém oku v jednom malém místě a stávala se silnější a silnější a bylo to, jako kdyby miliony malých neviditelných armád střílely z očí na sklenici, na kterou se tak upřeně dívala. „Nakloň ji!“ šeptala Matylda. „Převrhni ji!“⁹⁰

Sklenice se pod „vedením“ Matyldy opravdu převrátila. Matylda se se svými nadpřirozenými schopnostmi svěčila slečně Dobrotové, která se o ni jako jediná zajímala. Díky tomu se spolu více sblížily a slečna učitelka ji dokonce pozvala k sobě domů na čaj.

⁸⁷ DAHL, R. *Matylda*. Praha: Euromedia Group k. s., 2007. s. 66

⁸⁸ Tamtéž, s. 161

⁸⁹ Tamtéž, s. 166

⁹⁰ Tamtéž, s. 166, 167

Matylda svou nadpřirozenou schopnost hýbat věcmi prostřednictvím mysli využila i proti ředitelce Kruťákové, když se jí pro ni podařilo napsat na tabuli vzkaz, přičemž v klidu seděla ve své lavici. Nikdo netušil, co se děje, a kdo to píše, když nikdo u tabule není. Ředitelka velmi zuřila. Matylda znala ředitelčinu minulost a tak věděla, co napsat, aby ji dostala do mdlob a tak se i stalo. Ředitelka upadla do bezvědomí, a když se probírala, ze školy nadobro odešla. Matyldě se tedy podařilo se slečnou Kruťákovou vypořádat i přes to, že byla malé dítě.

V závěru celého příběhu slečna Dobrotová převezme nad Matyldou opatrovnictví a začínají žít svůj společný život, zatímco rodiče Matyldy se odstěhují.

„Matylda skočila slečně Dobrotové do náruče a objala ji, a slečna Dobrotová ji taky objala a pak otec s matkou a bratrem byli uvnitř a auto se skřípěním kol odjíždělo pryč.“⁹¹

3.2.2 Jazyková stránka díla

V knize *Matylda* je použit jazyk spisovný (*Myslím, že některé byly dost špatné.*) Stejně jako v knize *Jakub a obří broskev* najdeme i zde jazyk hovorový a to opět v promluvách záporných postav (*Co je špatnýho na sledování televize, smím se zeptat?, Ňákou knihu?, blbej, taky*).

V textu lze najít citově zabarvená slova, kladná i záporná. Mezi kladně zabarvená patří deminutiva, slova zdrobnělá (*děvčátko*) a ze záporně zabarvených jsou zde zařazena některá pejorativa, slova zhrubělá (*fracek, puchýř* - myšleno jako oslovení dítěte). Dále se v textu nacházejí neologismy, opět v podobě jmen u postav, které jsou v podstatě pojmenovány podle svých vlastností (*Kazisvětová, Dobrotová, Kruťáková, Mašlatá*), a které také prošly jistým citovým zabarvením.

V textu se často vyskytuje přirovnání a to zejména při charakteristice postav.

„Vyzařovalo z ní teplo jako z rudě žhnoucího drátu.“, „Pokračovala v chůzi jako tank.“, „Vypadala jako excentrický a krvežíznivý milovník loveckých psů.“

Z hlediska textových prostředků je v textu užito zejména dialogů vyjádřených přímou řečí postav.

⁹¹ DAHL, R. *Matylda*. Praha: Euromedia Group k. s., 2007. s. 242

„Kdo to je?“ zeptala se žena, aniž by se otočila. „Nějaká učitelka,“ odpověděl pan Kazisvět.⁹²

Z hlediska syntaktického se v textu vyskytují převážně jednoduché věty (*To panem Kazisvětem zatřáslo.*) a souvětí (*Můžeš se dívat, i když budeme mluvit.*).

Kniha *Matylda* je uměleckým textem s esteticko-sdělnou funkcí, a právě proto v něm lze najít různá nepřímá pojmenování, jak tropy, tak i figury. Z tropů se v textu nejvíce objevuje ironie, což je „posun významu, v němž kladně hodnotící soud má pejorativní smysl.“⁹³ V textu se ironie vyskytuje víckrát a to například, když Matylda svému tatínkovi dala lepidlo na klobouk a on ho pak nemohl sundat:

„Co se děje, tati?“ zeptala se. „Tvoje hlava najednou otekla nebo co?“⁹⁴

Jednou také přinesla domů papouška, který mluvil. Ukryla ho do komína, když se pak večer papoušek začal ozývat, Matylda předstírala, že o ničem neví a sama hrála udivenou jako ostatní členové rodiny:

„Všichni nadskočili, včetně Matyldy, která byla dobrá herečka. Rozhlíželi se po místnosti. Pořád nikde nikdo. „Je to duch,“ řekla Matylda. „Bože, pomoz nám!“ zvolala matka a objala manžela kolem krku. „Vím, že je to duch!“ řekla Matylda. „Slyšela jsem ho tu už předtím. V tom pokoji straší! Myslela jsem, že to víte.“⁹⁵

V obou dvou ukázkách, kde jsou Matyldiny promluvy myšleny ironicky, by se také dalo říci, že obsahují prvky zesměšňování. Matylda přeci ví, kdo dal lepidlo do klobouku nebo že v domě není žádný duch, ale papoušek. Tyto činy udělá proto, aby zesměšnila své naivní a hloupé rodiče. Náramně se u toho baví, ale navenek to nedává najevo.

Další ukázka, kde Matylda mluví ke svému otci a užívá přitom ironii: „*To musíš být moc chytrý, abys našel využití pro něco, co nic nestojí.*“⁹⁶ Z předchozího textu knihy je zjevné, že Matylda svého otce nepovažuje za chytrého a ani jeho práci za obdivuhodnou. Z toho vyplývá její ironie při rozhovoru s ním.

Z figur se v textu vyskytuje gradace, stupňování významu (*silnější a silnější*), která je pro autora typická.

⁹² DAHL, R. *Matylda*. Praha: Euromedia Group k. s., 2007. s. 95

⁹³ VLAŠÍN, Š. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 159

⁹⁴ DAHL, R. *Matylda*. Praha: Euromedia Group k. s., 2007. s. 33

⁹⁵ Tamtéž, s. 48

⁹⁶ Tamtéž, s. 22

3.2.3 Tematická stránka díla

Hlavními tématy knihy jsou moc a odplata. Moc je v díle zobrazena jako negativní vlastnost dospělých, nejvíce u Matyldina otce a u její ředitelky. Tito dva lidé rádi využívají svou moc nad dětmi, které jsou v jejich očích bezbranné. Otec má moc nad svými zákazníky v práci i nad Matyldou, která pro něj představuje jen malé hloupé dítě, co nic nezmůže. Ředitelka svoji moc uplatňuje proti svým žákům, ke kterým patří i Matylda. Ta však nakonec odhalí svou nadpřirozenou schopnost a může ji nyní uplatnit proti všem zlým dospělým a oplatit jim tak jejich chování. Už dříve dovedla svou inteligencí vyvrátit nad dospělými, jako například v této ukázce:

„Nesnášela, když jí pořád říkali, že je nevzdělaná a hloupá, když dobře věděla, že není. Hněv uvnitř vřel a vřel, a když tu noc ležela v posteli, udělala rozhodnutí. Rozhodla se, že pokaždé, když k ní otec nebo matka budou hnusní, tak či onak si to vynahradí. Jedno nebo dvě malá vítězství jí pomohou tolerovat jejich blbosti a zabrání, aby se nezbláznila. Musíte si uvědomit, že jí bylo sotva pět let a že pro někoho tak malého není snadné porazit všemocného dospělého. Přesto byla odhodlaná se do toho pustit.“⁹⁷

Charakteristika postav

Matylda

Hlavní postavou knihy je Matylda, velice inteligentní dítě.

„Do tří let se Matylda sama naučila číst prohlížením novin a časopisů, které se povalovaly po domě. Ve čtyřech letech dokázala číst dobře a rychle a přirozeně začala dychtit po knihách.“⁹⁸

Byla ovšem obdařena i nadpřirozenou schopností, kdy pomocí své vůle a pohledu manipulovala věcmi.

„Udělala jsem to svýma očima,“ vysvětlovala Matylda. „Dívala jsem se upřeně na sklenici a přála si, aby se převrátila, a pak se moje oči úplně rozehřály a byly takové zvláštní a vycházela z nich jakási síla a ta sklenice se prostě převrátila.“⁹⁹

⁹⁷ DAHL, R. *Matylda*. Praha: Euromedia Group k. s., 2007. s. 29

⁹⁸ Tamtéž, s. 11

⁹⁹ Tamtéž, s. 174

Pan a paní Kazisvětovi

Pan a paní Kazisvětovi jsou rodiče Matyldy. Nedá se ovšem říci, že by svou roli rodičů zvládali dobře.

„*Oba byli tak tupí a tak pohrouženi do svých hloupých životů*“¹⁰⁰, že si vůbec nevšimli, a ani se o to nezajímali, že jejich Matylda patří k nadaným a inteligentním dětem.

Dále je v knize velmi zdařile obsažena vnější charakteristika Matyldiných rodičů.

„*Pan Kazisvět vypadal jako potkan, byl malý, přední zuby mu vyčnívaly pod tenkým krysím knírem. S oblibou nosil saka s velkými světlými barevnými kostkami a honosil se kravatami, které byly obvykle žluté nebo světle zelené.*“¹⁰¹ Paní Kazisvětová „*byla velká, vlasy obarvené na platinovou blond a u kořínků vlasů bylo vidět šedohnědou barvu. Byla silně namalovaná a měla jednu z těch nešťastně překypujících postav, na kterých se zdá, že je maso kolem dokola celého těla obvázané, aby neodpadlo.*“¹⁰²

Michal

Michal je Matyldin o pět let starší bratr. V příběhu se tato postava neprojevuje a není blíže charakterizována.

slečna Dobrotová

Slečna Dobrotová je Matyldina učitelka, která jako jediná v celém příběhu Matyldě rozuměla, starala se o ni a její nadanost jí přišla zcela ohromující. Jejich vztah je velmi blízký a na konci příběhu Matylda přejde do opatrovnictví své učitelky.

„*Její učitelka se jmenovala slečna Dobrotová a nemohlo jí být více než dvacet tři nebo dvacet čtyři let. Měla krásný oválný obličej jako madona, modré oči a světle hnědé vlasy. Byla obdařena štíhlou a křehkou postavou a člověk měl pocit, že když upadne, rozbije se na tisíc kousků jako porcelánová figurka. Slečna Jennifer Dobrotová byla mírná a tichá osoba, která nikdy nezvýšila hlas, a málokdy ji bylo vidět, jak se usmívá, ale nebylo pochyb, že měla vzácný dar být milována všemi dětmi, které učila.*“¹⁰³

¹⁰⁰ DAHL, R. *Matylda*. Praha: Euromedia Group k. s., 2007. s. 10

¹⁰¹ Tamtéž, s. 23

¹⁰² Tamtéž, s. 27,28

¹⁰³ Tamtéž, s. 66,67

slečna Kruťáková

Slečna Kruťáková je ředitelkou základní školy, kterou Matyllda navštěvuje. V knize je pravým opakem správné ředitelky, která by měla školu vést. Slečna Kruťáková nesnáší děti a podle ní je nejlepší škola ta, kde žádné děti nejsou. Navenek působí slečna ředitelka jako muž a dětem přímo nahání hrůzu.

*„Bohužel nikdy nebyla ani žádná krasavice, ani veselá kopa. Měla vzdorovitou bradu, krutá ústa a malé arogantní oči. A co se týká jejího oblečení...bylo, mírně řečeno, neobyčejně zvláštní. Pořád nosila hnědý bavlněný pracovní plášť, který byl kolem pasu stažený širokým koženým řemenem. Řemen byl ve předu zapnutý velikou stříbrnou přezkou. Mohutná stehna, která vyčuhovala z pracovního pláště, byla zahalená do zvláštních lahvově zelených jezdeckých kalhot z hrubého kepru. Zkrátka vypadala spíš jako poněkud excentrický a krvežíznivý milovník loveckých psů než jako ředitelka přívětivé školy pro děti.“*¹⁰⁴

Levandule

Matyldina kamarádka ze třídy.

*„Levandule byla na svůj věk neobyčejně malá, hubená, drobná víla s hlubokýma hnědýma očima a tmavými vlasy, které měla na čele nakrátko zastřižené. Matyllda ji měla ráda, protože byla odvážná a podnikavá. Levandule měla Matyldu ráda ze stejného důvodu.“*¹⁰⁵

Vypravěč

Postava vypravěče je v tomto textu zajímavá, jelikož není v celém příběhu stejná. Na začátku je příběh vyprávěn ich-formou neboli v první osobě, a autor tak vysvětluje jeho pohled na vztah rodičů, dětí a učitelů.

*„Kdybych já byl učitelem, pěkně bych ty děti zaslepených rodičů zpražil.“*¹⁰⁶

Pokračování celého příběhu je vyprávěno er-formou neboli ve třetí osobě, autor je tedy „vševědoucí“ a odlišuje pásmo promluv postav od pásma promluv vypravěče.

¹⁰⁴ DAHL, R. *Matyllda*. Praha: Euromedia Group k. s., 2007. s. 85

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 102,103

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 8

Čas

V knize je pro vyprávění užito času minulého. Přítomný čas v promluvách postav reflektuje jejich zážitky a reakce v daných situacích.

Prostředí

Všechna prostředí, ve kterých se odehrává děj knihy, jsou reálná. Jedná se nejprve o dům, kde Matylda bydlí, pak o školu, kam chodí a také o dům, v němž bydlí slečna Dobrotová.

Dům, kde Matylda žije se svými rodiči, „*stál v pěkné ulici, kde každý sebemenší dům byl oddělen od sousedů kouskem zahrady. Byl to moderní cihlový dům, který nemohl být levný, a na brance stálo jméno ÚTULNÝ KOUT.*“¹⁰⁷

Prostředí základní školy není nijak přiblížené, víme pouze, že některé pasáže se odehrávají na školním hřišti a dvorku, zatímco dům slečny Dobrotové je vylíčen podrobně.

„*Domek byl tak malý, že spíš vypadal jako domeček pro panenky než lidské obydlí. Cihly, z kterých byl postavený, byly staré, otlučené a vybledlé. Na domku byla šedá břidlicová střecha a jeden malý komín a vepředu dvě okýnka. Žádné okno nebylo větší než novin a samozřejmě tu nebylo žádné patro. Na každé straně byla zmeť kopřiv, ostružinových trnů a vysoké hnědé trávy. Stál tam obrovský dub, který domek zastíňoval.*“¹⁰⁸

Uvnitř byl dům slečny Dobrotové velmi malý a nebyl ani vybavený skutečným nábytkem.

„*Pokoj byl malý, čtvercový a holý jako věžeňská cela. Slabé denní světlo, které tam bylo, přicházelo z jediného okénka bez záclony v přední stěně. Jediné předměty v celé místnosti byly dvě převrácené bedýnky, které sloužily jako židle, a třetí bedýnka mezi nimi jako stůl. To bylo všechno. Žádné obrazy na zdech, žádný koberec na zemi, jen hrubá neobroušená dřevěná prkna s mezerami, kde se usazoval prach a nečistoty.*“¹⁰⁹

¹⁰⁷ DAHL, R. *Matylda*. Praha: Euromedia Group k. s., 2007. s. 93

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 186

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 192

3.2.4 Kompoziční stránka díla

Kompozice neboli výstavba textu je z hlediska horizontální roviny rozdělena na úvodní, střední a závěrečnou část, přičemž se pak dále dělí na titul díla, kapitoly a ty na odstavce. Titul knihy *Matylda* napovídá čtenářům o hlavní postavě knihy. Kapitoly, které jsou pojmenovány podle toho, o čem pojednávají, nejsou číslovány a jsou dále členěny na odstavce, které mají první řádek odsazený.

Z hlediska vertikální roviny je v textu odlišeno pásmo vypravěče od pásma postav. Pásmo postav je uplatněno přímou a někdy i polopřímou řečí, která slouží autorovi jako lepší sblížení s hlavní postavou.

Kompoziční postup v textu je chronologický, jelikož události následují za sebou podle časové posloupnosti.

3.3 Karlík a továrna na čokoládu¹¹⁰

Kniha *Karlík a továrna na čokoládu* vyšla roku 1964 a Roald Dahl ji věnoval svému synovi Theovi. Kniha je určena dětskému recipientovi a český překlad je provázen ilustracemi Jana Paula. Roku 2005 se kniha dočkala filmové adaptace, kterou režíroval Tim Burton. Název filmu je totožný s názvem knihy a hlavní roli v něm obsadil slavný herec Johnny Depp.

Námětem této knihy bylo autorovo dětství, kdy jako malý kluk ve škole dostával, společně s ostatními dětmi, čokolády z jedné známé čokoládové továrny Cadbury. Dahl si toto období živě pamatoval, jelikož rád všechny ty čokolády ochutnával a psal k nim svá hodnocení.

3.3.1 Karlík v čokoládovně

Kniha vypráví o malém chlapci Karlíkovi, který pochází z chudé rodiny. Žije se svými rodiči a prarodiči v malém domku na okraji města. Ve stejném městě se nachází i slavná Wonkova čokoládovna a Karlík jeho čokoládu miluje. Bohužel mu ji jeho rodina nedopřává často, pouze na jeho narozeniny. Jednoho dne se Bucketovi dozvídají z novin, že pan Wonka ukryl ve svých pěti čokoládách zlaté kupóny, díky kterým se nálezci budou moci podívat do jeho slavné továrny. Karlík i jeho rodiče by byli velice šťastni, kdyby právě Karlík našel zlatý kupón a měl jedinečnou možnost poznat čokoládovnu i zevnitř.

Za pár dní slaví Karlík narozeniny a dostane jako každý rok jednu Wonkovu čokoládu. Všichni napjatě pozorují, jak ji rozbaluje, ale bohužel v ní kupón nenajde. Všichni jsou zklamáni. Ví, že vzhledem k jejich finanční situaci Karlíkovi další čokoládu nebudou moci koupit.

Jednoho dne na cestě ze školy se ovšem stane „zázrak“. Karlík najde jednodolarovou bankovku, za kterou si okamžitě koupí dvě čokolády pana Wonky. Při rozbalování jedné z nich má Karlík opravdu štěstí a najde poslední zlatý výherní kupón.

„To je přeci Zlatý kupón!“ vykřikl obchodník a vyskočil snad půl metru do vzduchu. „Našel jsi zlatý kupón! Našel jsi poslední zlatý kupón! Víš ty vůbec, jakou máš

¹¹⁰ Orig. *Charles and the Chocolate Factory*, přeložil Jaroslav Kořán

*kliku, chlapče? Haló, všichni sem! Pojd'te se honem podívat. Tady to dítě našlo poslední Wonkův Zlatý kupón! Podívejte! Drží ho v ruce!*¹¹¹

Karlík je šťastím bez sebe a rychle běží domů, aby to řekl ostatním členům rodiny.

*„Podívej! Mám ho! Podívej mami, podívej! Poslední Zlatý kupón! Je můj! Našel jsem na ulici dolar a koupil jsem si dvě čokolády a v té druhé byl Zlatý kupón a najednou se kolem mě natlačila spousta lidí a všichni ho chtěli vidět a pan obchodník z krámu a já celou cestu domů utíkal a teď jsem tady! A tohle je pátý Zlatý kupón, mami, a našel jsem ho já!*¹¹²

Karlík se společně se svým dědou Pepou a čtyřmi dalšími dětmi v doprovodu jejich rodičů vydá do Wonkovy čokoládovny. Tam na ně čeká sám pan Willy Wonka, který je továrnou bude provázet. Čtyři další děti, August, Veruka, Fialka a Miky, se kterými se Karlík seznámí, jsou zobrazeny jako protiklad Karlíka, tedy jako špatné a hloupé děti. Každé z těchto dětí nosí jednu špatnou vlastnost, August je hamižný, Veruka rozmazlená, Fialka je namyšlená a Miky schází základy slušného chování. Právě kvůli těmto jejich špatným vlastnostem jsou postupně jeden po druhém, za své chování potrestáni, protože neposlechnou rady pana Wonky. Jediný Karlík nikdy neudělá něco špatného nebo zakázaného a celou prohlídku si naplno užije. Je stále tím správným poslušným chlapcem, jakým byl na začátku příběhu. Díky tomu, že jako jediné dítě vydržel prohlídku až do konce, mu sám pan Willy Wonka na závěr daruje svou továrnu:

*„Milý chlapče, rozhodl jsem se, že ti svou továrnu daruji. Až budeš dost velký, abys ji mohl řídit sám, bude továrna tvoje.“*¹¹³

Karlík byl velice potěšen a s celou svou rodinou se k panu Wonkovi přestěhovali.

¹¹¹ DAHL, R. *Karlík a továrna na čokoládu*. Praha: Winston Smith, 1992. s. 42

¹¹² Tamtéž, s. 44

¹¹³ Tamtéž, s. 117

3.3.2 Jazyková stránka díla

V knize se vyskytuje zejména jazyk spisovný, lze ovšem narazit i na jazyk hovorový (*žvejkačka, holka* – při oslovení, *taky*), jímž některé postavy hovoří.

Expresivně zabarvená slova jsou v textu čteně zastoupena. Patří sem deminutiva, slova zdobnělá (*jiskřičky, fráček, staroučci, kousíček*) a také pejorativa, slova hanlivá (*spratek*). Citové zabarvení mají i některá slovesa, například *škrundalo* a *uždíbl*.

V textu se často objevují adjektiva k vyjádření vlastnosti určité věci či osoby. Nejvíce jsou zastoupeny superlativy adjektiv (*nejděsnější, největší, nejslavnější, nejchytřejší, nejfantastičtější, nejúžasnější, nejmazanější*), a také adjektiva se zvýšenou mírou vlastnosti (*malinký, celičký*).

Údiv, radost či překvapení se v textu velmi často objevují a jsou vyjádřeny pomocí citoslovcí, například „*Juchuuuuu!*, *Huráááá!*, *Pšššš!*, *Žúúúúú!*“.

Z textových prostředků se vyskytuje řada dialogů vyjádřených přímou řečí.

„*Máte tu nějaký televizní sál?*“ zeptal se *Miky Telekuk*. „*Samosebou, že je tady televizní sál.*“ řekl *pan Wonka*.¹¹⁴

Ze syntaktického hlediska je v textu užito převážně vět jednoduchých a souvětí. Dle postoje mluvčího je v textu mnoho vět zvolacích (*To je on! No páni!*) a vět rozkazovacích (*Pozor! Tudy!*).

Ze stylistického hlediska jedná o text umělecký, a proto jsou v něm zastoupena nepřímá pojmenování, tropy i figury. Z tropů se nejvíce vyskytuje ironie, které využívá zejména *pan Wonka* k jistému nadhledu a odlehčení různých příhod, odehrávajících se v továrně, z kterých ostatní dospělí doslova šílí.

„*Vědí ti veslaři vůbec, kam jedou?*“ zaječela ze *tmy Fialka Garderóbová*. „*Kdepak, nikdo neví, kam se pluje!*“ zahlaholil *pan Wonka s bujarým smíchem*.¹¹⁵

Na této ukázce je zřejmé, že *pan Wonka* svou odpověď nemyslí zcela vážně, je v ní užita ironie a čtenáři je do jisté míry naznačena slovy *s bujarým smíchem*.

Gradace je pak jedna z nečastějších figur v textu (*daleko, daleko horší*).

¹¹⁴ DAHL, R. *Karlík a továrna na čokoládu*. Praha: Winston Smith, 1992. s. 98

¹¹⁵ Tamtéž, s. 68

3.3.3 Tematická stránka díla

Téma peněz prostupuje celou knihou *Karlík a továrna na čokoládu*. Autor staví do protikladu chudobu a bohatství a poukazuje na to, jak jsou peníze nebezpečné. Typický příklad zneužívání peněz ve svůj prospěch ukazuje Veručin otec, který je zvyklý si penězi koupit vše, zejména pro radost své dcery. Nicméně Veruce nakonec bohatství jejích rodičů nepomůže a je za to dokonce potrestána tím, že její přítomnost v továrně skončí. Opakem Veruky je Karlík, který v příběhu symbolizuje chudobu. Nikdy si ovšem na ni nestěžuje, je spokojen s tím, co má a chová se velmi důstojně. Neznamená to ovšem, že jeho chudoba mu nepřinese nic dobrého, vždyť i on se nakonec dostane mezi ty bohaté, a má šanci se do továrny podívat stejně tak jako oni.

Dalším tématem knihy je, že každý dostane, co si zaslouží. Jsou tím myšleny zejména charaktery dětí. Skupina dětí se dělí na dobré a špatné. Karlík je jediné dobré a poslušné dítě, zatímco ostatní představují ty špatné děti a každé z nich je za své chování potrestáno. Augusta pohltí potrubí, když jí z čokoládové řeky, Veruku napadnou veverky, Fialka se díky žvýkačce promění v borůvku a Miky, který je závislý na televizi se do ní nakonec dostane pomocí vynálezu pana Wonky, neboli ztelevizněním. Ze všech dětí je Karlík jediný hodný, a za to ho pan Wonka odmění darováním své továrny.

Mezi motivy knihy řadíme záporné vlastnosti dětí a jejich potrestání. Každé dítě v příběhu kromě Karlíka reprezentuje jednu špatnou vlastnost. August je nenasytný, Veruka rozmazlená, Fialka je závislá na žvýkání a Miky je závislý na televizi. Každý z nich je za své špatné chování následně potrestán, což by mělo být pro dětské čtenáře ponaučením.

Charakteristika postav

Karlík Bucket

Karlík je jednou z hlavních postav celého příběhu. Je to hodný a poslušný kluk, který má velmi rád své rodiče a prarodiče a váží si jich. I přes to, že Karlíkova rodina byla velmi chudá, byl Karlík velmi skromný a nikdy si nestěžoval. V příběhu je zobrazen jako správný dětský protagonista, který si své dětství naplno užívá a nejvíce v továrně na čokoládu.

pan a paní Bucketovi

Pan a paní Bucketovi jsou Karlíkovi rodiče, kteří mají svého syna nadevše rádi a přáli by si pro něj jen to nejlepší. Bohužel byli chudí a tak toho Karlíkovi nemohli nabídnout mnoho. Někdy mu například přenechali svůj oběd nebo večeři, než aby se sami najedli. Pan Bucket byl jediný pracující člen rodiny a pracoval celý den v továrně na zubní pastu.

prarodiče Pepa, Pepička, Jiří a Jiřinka

Pepa a Pepička byli rodiče pana Bucketa, Jiří a Jiřinka byli rodiči paní Bucketové. Všichni čtyři byli prarodiči malého Karlíka, měli ho rádi a on byl to jediné, co je v životě těšilo.

„Všem čtyřem starouškům bylo už přes devadesát let. Byli scvrklí jako sušené švestky a vychrtlí jako kostlivci a celý den, dokud za nimi nepřišel Karlík, proleželi schouleni v jedné posteli, dva a dva na každém konci. Na hlavách měli noční čepce, aby nenastydli, a protože neměli co na práci, většinu času prodřímali. Jakmile však uslyšeli zaskřípění otevíraných dveří a Karlíkův hlas, kterak říká: „Dobry večer, dědečku Pepo a babičko Pepičko. Dobry večer, dědečku Jiří a babičko Jiřinko,“ všichni čtyři se rázem posadili a jejich staré vráscitě obličej se rozzářily radostí.“¹¹⁶

Willy Wonka

Pan Willy Wonka je další hlavní postava. Je to poněkud záhadný a podivný pán, který vlastní továrnu na čokoládu. Takto ho charakterizuje dědeček Pepa:

„Pan Willy Wonka je ten nejúžasnější, nejfantastičtější, nejmazanější výrobce čokolády, jakého kdy země nosila! Génus!“¹¹⁷

O vzhledu pana Wonky se také v knize dozvídáme:

„Na hlavě měl černý cylindr. Na těle sametový fráček překrásné švestkové barvy. Pod ním lahvově zelené kalhoty. Rukavice perlově šedé. A v jedné ruce držel elegantní vycházkovou hůlku se zlatým knoflíkem. Bradu mu pokrýval černý, do špičky přistřížený vous – kozí bradka. A jeho oči – jeho oči byly ty nejveselejší na světě. Když se na vás podíval, zdálo se, že mu v nich bez ustání tancují a dovádějí jiskřičky smíchu.“

¹¹⁶ DAHL, R. *Karlík a továrna na čokoládu*. Praha: Winston Smith, 1992 s. 15

¹¹⁷ Tamtéž

*A smích a dobrá nálada zářily vlastně z celé jeho tváře. A jak vám vypadal chytře! Čiperně a bystře, plný života!*¹¹⁸

August Gdoule

Jeden ze čtyř dětí, které byly společně s Karlíkem v továrně na čokoládu. Byl to „devítiletý kluk, tak děsně tlustý, že vypadal jako nafouknutý mocnou hustilkou. Tělo měl oplácané sádelnatými faldy a z obličeje jako nakynutá koule těsta zírala na svět malá hamižná očička, ne větší než dvě rozinky.“¹¹⁹

August byl hamižný, což se ukazuje i později v továrně, kde ho zajímá jen jídlo.

Veruka Saltini

Dívka pocházející z bohaté rodiny, která také díky výhernímu kupónu získá možnost podívat se do továrny. Je rozmazlená a myslí si, že jí rodiče koupí na co si vzpomene.

Fialka Garderóbová

Fialka byla přebornice ve žvýkání žvýkaček a byla na sebe velice pyšná. Je nevychovaná a nerespektuje pokyny pana Wonky, za což je jako ostatní děti následně potrestána.

Miky Telekuk

Miky je poslední kluk z pěti dětí, které se setkávají v továrně. Většinu svého času tráví před televizí a nemá žádné jiné aktivity. V továrně neustále skáče do řeči panu Wonkovi, je zvědavý, na vše se ptá bez rozmyšlení a nakonec na to také doplatí.

Umpa-Lumpové

Trpaslíky pracující v továrně, si pan Wonka přivezl z Afriky. Byl to přímo celý kmen, tři tisíce trpaslíků, muži i ženy. Znakem, kterým se vyznačovali, byl zpěv. Rádi vymýšleli písničky, které sami zpívali. O každém dítěti jednu takovou vymysleli a text písničky pojednával o jejich charakteristice, jelikož každé dítě se v továrně nějak projevovalo a oni to vše dobře vnímali.

¹¹⁸ DAHL, R. *Karlík a továrna na čokoládu*. Praha: Winston Smith, 1992. s. 50,51

¹¹⁹ Tamtéž, s. 25,26

Vypravěč

Postava vypravěče splývá s autorem. Autor je „vševědoucí“ a vypravování je ve třetí osobě neboli er-formě.

Čas

V knize je pro vyprávění užito času minulého a času přítomného především v přímých řečech, který reflektuje zážitky a reakce postav v daných situacích.

Prostředí

Karlík žije se svými a rodiči a prarodiči, tedy celkem s šesti dospělými, v malém dřevěném domku na okraji velkého města.

„Na tolik lidí to byl opravdu malý domek a není tedy divu, že se jim tam žilo dost nepohodlně. Byly v něm všehovšudy dvě místnosti a jedna jediná postel. Postel patřila dědečkům a babičkám, neboť to byli staří a unavení lidé.“¹²⁰

Bucketovi byli chudá rodina a tomu odpovídá i jejich bydlení. Malý Karlík spí se svými rodiči v kuchyni na matracích, které jsou položeny na zemi. Jedná se o prostředí z reálného světa.

Továrna, kam se většina děje soustřeďuje, nebyla jen tak obyčejnou továrnou a rozhodně nebyla z reálného světa.

„Byla to úžasná, zázračná továrna. Vcházelo se do ní obrovskou železnou bránou, obklopovala ji vysoká zeď a za tou zdí chrly komíny sloupy kouře a ozýval se odtud podivný hukot. A všude kolem dokola, na kilometr od továrních zdí, prostupovala vzduch těžká a silná vůně roztavené čokolády.“¹²¹

Uvnitř však byla továrna mnohem neobyčejnější a zajímavější a to i díky své vůni.

„Ve vzduchu chodby se zdály být smíšeny nejlíbější vůně světa – vůně pražené kávy a páleného cukru a rozehřáté čokolády a máty a fialek a mletých lískových oříšků a jabloňových květů a karamelu a citrónové kůry...“¹²²

Poutavé bylo i její členění.

„Chodby a chodbičky se větvyly a protínaly všemi směry jako v nějakém ohromném bludišti králíčích nor.“¹²³

¹²⁰ DAHL, R. *Karlík a továrna na čokoládu*. Praha: Winston Smith, 1992 s. 11

¹²¹ Tamtéž, s. 14

¹²² Tamtéž, s. 53

¹²³ Tamtéž, s. 54

V továrně se nachází mnoho sálů, kde se vyrábějí různé druhy čokolád a ostatní sladkosti. Jeden ze sálů se jmenuje přímo Čokoládový sál.

„Tohle je veledůležitý sál!“ křičel pan Wonka. Vytáhl z kapsy svazek klíčů a zastrčil jeden z nich do klíčové dírky dveří. „Je to přímo nervové centrum celé továrny, srdce podniku!“¹²⁴.

V tomto sále bylo přímo kouzelné údolí, kde *„po obou jeho úbočích se táhly zelené louky a po jeho dně se valila mohutná hnědá řeka. Navíc byl uprostřed řeky ohromný vodopád – strmá skála, přes kterou se voda lámala a přepadala v jedolitém proudu, aby se pak dole roztránila v kypícím, kolotavém víru bublin a pěny“¹²⁵.*

V dalším sále je čokoládová řeka, po které pan Wonka s dětmi plují na velkém člunu. V továrně se nachází mnoho dalších sálů a místností, například vynalézací laboratoř, ořechový sál či sál televizních čokolád. Všechny tyto sály a celé prostředí továrny je smyšlené. Jedná se o autorovu bohatou fantazii, která mu napomohla vytvořit tento fantastický a kouzelný svět továrny, která by se obtížně hledala v reálném světě. Nejpozoruhodnějším „prostorem“ je však velký skleněný výtah.

„Byl to nejbláznivější výtah, jaký kdy viděl. Všude samé knoflíky. Všechny čtyři stěny a dokonce i strop pokrývaly dlouhé řady malých černých tlačítek, jedno vedle druhého, jedna řada za druhou. Muselo jich být na každé stěně aspoň tisíc a další tisíc na stropě. „Tohle není jen tak obyčejný výtah, co jezdí nahoru a dolů!“ prohlásil chlubně pan Wonka. „Tenhle jezdí křížem krážem, do všech stran a všemi směry, jak se vám zlíbí! Dostanu se jím do každé čké místnosti, sálu či haly, ať leží v kterémkoli koutě továrny. Stačí stisknout knoflík... a bzzzz... už se jede!“¹²⁶

Výtah byl vynález samotného pana Wonky. Umožňoval cestování v prostoru a díky němu se Karlík, dědeček Pepa a pan Wonka mohli velice rychle přesunout z továrny do domku, kde Karlík bydlel. Jde tedy opět o fantastický prvek.

¹²⁴ DAHL, R. *Karlík a továrna na čokoládu*. Praha: Winston Smith, 1992. s. 55

¹²⁵ Tamtéž

¹²⁶ DAHL, R. *Karlík a továrna na čokoládu*. Praha: Winston Smith, 1992. s. 96

3.3.4 Kompoziční stránka díla

Z hlediska horizontální roviny je kompozice textu rozdělena na úvodní, střední a závěrečnou část, a dále se pak dělí na titul díla, kapitoly a ty na odstavce. Z titulu knihy *Karlík a továrna na čokoládu* je možné vyvodit, o čem bude příběh knihy vyprávět. Kapitoly v textu nesou název podle toho, o čem pojednávají a jsou číslovány. Kniha tak má dohromady 30 kapitol a odstavce v nich mají vždy první řádek odsazený.

Z hlediska vertikální roviny je v textu rozlišeno pásmo vypravěče od pásma postav, přičemž pásmo postav je uplatněno především přímou řečí.

Kompoziční postup v textu je chronologický, jelikož události následují za sebou podle časové posloupnosti.

4. Závěrečné porovnání

Tématem mé bakalářské práce je tvorba pro děti známého britského spisovatele Roalda Dahla. Je známý právě jako vynikající vypravěč příběhů určených dětem.

Jako primární zdroje literatury jsem zvolila tři knihy pro děti: *Jakub a obří broskev*, *Matylida* a *Karlík a továrna na čokoládu*. Tyto tituly jsem vybrala, jelikož odrážejí svět dětí přibližně stejného věku. Spisovatel staví jejich dětský svět do protikladu se světem dospělých lidí a ukazuje, jak děti na dospělé nahlíží a jak je vnímají. Tímto je Dahlova tvorba pro děti typická. Jakub musí čelit svým zlým tetám, které ho týrají, Matyldini rodiče jsou hloupí a myslí jen na sebe. V příběhu Karlíka se také setkáváme s podobným typem rodičů. Zde se ovšem jedná o zbohatlíky, kteří jsou zvyklí svým dětem za peníze vše koupit a učinit je tak šťastnými. Neuvědomují si ale, že penězi nemohou své děti správně vychovat. Právě vychování je u dětí velmi podstatné, jak už se lze z knihy dozvědět.

Důležité v těchto dílech je také to, jak se děti zlým dospělým postaví. To se nejvíce projevuje v dílech *Jakub a obří broskev* a *Matylida*. Jakub je se svými tetami velice nešťastný a nemá žádné kamarády. Touží po jiném, šťastnějším životě, kde by kamarády měl a mohl by si s nimi hrát. Tento nový šťastný život se mu podaří objevit v obrovské broskvi, kde se seznámí s novými kamarády a společně s nimi zlým tetám unikne. Stejně dobře končí i příběh Matyldy, která si nepřeje nic víc, než dát svým rodičům a slečně ředitelce, pořádnou lekci za to, co oni provádějí jí a jak špatně se k ní chovají. Jelikož je Matylida nadprůměrně inteligentní a navíc poté, co zjistí, že má nadpřirozenou schopnost ovládat věci pomocí své vůle, je schopná se všem zlým dospělým postavit a oplatit jim jejich špatné skutky, které jí provedli.

Dalším společným znakem knih je typ hlavních protagonistů. Autor si jako hlavní hrdiny ve svých knihách zpravidla vybírá děti z okraje společnosti a výjimku nedělá ani u těchto tří knih. Jakub je sirotkem, kterému rodiče zemřeli a on tak musí žít se svými tetami, Matylida sice s rodiči žije, ale jejich rodina rozhodně nefunguje tak, jak by měla a rodiče se o ni vůbec nestarají, a Karlík pochází z velmi chudé rodiny, která má sotva, co jíst a bydlí v malém domku na okraji města.

Díla mají společné znaky i po stránce jazykové, jelikož autor v nich užívá podobných a někdy i totožných jazykových prostředků. Velmi časté je kladení důrazu na určitá slova tím, že jsou psaná kurzívou. Jedná se především o zdůraznění určité vlastnosti, nejčastěji vyjádřené adjektivem *fantastické*. Dalším častým jazykovým

prostředkem v dílech je užití citoslovcí jako vyjádření radosti či překvapení. V knihách je nejvíce použit spisovný jazyk, ale u promluv některých postav, zejména dospělých, autor použil jazyk hovorový. Domnívám se, že tím chtěl autor ukázat, že děti v jeho knihách vnímají zlé dospělé jako hloupé. Z hlediska figur autor ve všech třech dílech nejčastěji užívá gradaci pro stupňování, zesílení významu a z hlediska tropů se v dílech nejvíce objevuje ironie a to především v dílech *Matylida* a *Karlík a továrna na čokoládu*. Ironii postavy knih nejvíce využívají jako prostředek pro zlehčení situace.

Z hlediska jazykových prostředků se v každém z děl čteně vyskytují citově zabarvená slova, nejvíce pak deminutiva a pejorativa, kterých autor užil zejména při oslovování dětí dospělými (například *spratek* nebo *malý hnusný červ*, jak je pojmenována Matylida a stejně tak i Jakub).

V díle *Jakub a obří broskev* z roku 1961 je zmínka o továrně na čokoládu, která se pak stane hlavním tématem pro autora k napsání knihy *Karlík a továrna na čokoládu*, která vyjde o tři roky později.

„*Budova byla náhodou známou továrnou, kde se vyráběla čokoláda, a takřka okamžitě se z obou děr v továrních zdech vyvalila řeka teplé rozehřáté čokolády.*“¹²⁷

Můžeme tedy vidět, že autor měl čokoládovnu z dětství opravdu živě v paměti a neváhal se proto o ní zmínit i v této knize.

Knihy pro děti od autora Roalda Dahla, které ve své práci rozebírám, jsou v první řadě určené dětem. Jsem si jistá, že jsou pro ně velice čtivé a poutavé, Roald Dahl byl opravdu skvělým vypravěčem se schopností vcítit se do dětského pohledu na svět. Témata jeho knih pro děti neztrácí význam ani v dnešní době. Jsou stále aktuální, jelikož existují rodiče, kteří se ke svým dětem chovají špatně nebo je dokonce týrají. Je velmi zajímavé se po přečtení těchto knih zamyslet nad tím, jak svět vnímají děti. Mají svůj rozum a cítění a nelze se na ně dívat shora jako na nějaké překážející věci. O děti je třeba se starat, naučit je dobrému chování a neubližovat jim, protože jsou snadno zranitelné. Domnívám se, že Roald Dahl chtěl na toto vše ve svých knihách upozornit, a proto si myslím, že by si je měli přečíst i mnozí dospělí.

¹²⁷ DAHL, R. *Jakub a obří broskev*. Praha: Albatros, 1993. s. 51

5. Seznam použité literatury

Prameny

DAHL, R. *Jakub a obří broskev*. Přeložili J. KOŘÁN a P. ŠRUT. Praha: Albatros, 1993. 135 s. ISBN 80-00-00033-4

DAHL, R. *Matylda*. Přeložila J. HERYNKOVÁ. Praha: Euromedia Group k. s., 2007. 248 s. ISBN 978-80-242-1949-3

DAHL, R. *Karlík a továrna na čokoládu*. Přeložil J. KOŘÁN. Praha: Winston Smith, 1992. 120 s. ISBN 80-900912-7-X

Sekundární literatura

ČECHOVÁ, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008. 383 s. ISBN 978-80-7106-961-4

DAHL, R. *Kluk: Příběhy z dětství*. Přeložil R. CHALUPSKÝ. Praha: Volvox Globator, 2009. 141 s. ISBN 978-80-7207-739-7

JEDLIČKA, A., FORMÁNKOVÁ, V., REJMÁNKOVÁ, M. *Základy české stylistiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. 227 s

Kol. autorů: *Příruční mluvnice češtiny*. 2.vyd. Praha: Lidové noviny, 1997. 799 s. ISBN 80-7106-134-4

STŘÍBRNÝ, Z. *Dějiny anglické literatury 2*. Praha: Academia, 1987. 840 s

TENČÍK, F. *Slovníček literárních pojmů*. Praha: Albatros, 1976. 283 s

VLAŠÍN, Š. a kol. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1977. 472 s

Internetové zdroje

BEEROVÁ, Kateřina. Roald Dahl: autor rozumějící dětem. In: *LaCultura.cz*. [online]. 14.9.2012. [cit.11.6.2014]. Dostupné z: <http://www.lacultura.cz/2012/09/roald-dahl-autor-rozumejici-detem/>

FENCL, Ivo, 2012. Roald Dahl aneb co o něm určitě nevíte. In: *Citárny.cz* [online]. 1. 11. 2012 [cit. 27. 1. 2013] Dostupné z: <http://www.citarny.cz/index.php/autori/osobnosti-profilu/1269-roald-dahl-aneb-co-o-nm-urite-nevite> .

Slovník literárních pojmů [online]. [cit.14.6.2014]. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/weng/literatura/_items/items_all.html

The Official Roald Dahl Website [online]. [cit. 13.6.2014]. Dostupné z: <http://www.roalddahl.com/>

Wikipedie: Otevřená encyklopedie, 2013 [online]. Poslední změna 9. 1. 2013 10:03 [Cit. 26. 1. 2013]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Roald_Dahl

Zita. Roald Dahl. In: *Lemuria Bookstore Blog*. [online]. 22.4.2010 [cit. 14.6.2014]. Dostupné z: <http://blog.lemuriabooks.com/2010/04/roald-dahl/>